

Majoritet og minoritet – alkoholbruk blant ungdom utenfor storbyen

Camilla Ihlebæk og Ellen J. Amundsen

SIRUS rapport nr. 3/2007
Unifob helse/ Statens institutt for rusmiddelforskning
Oslo 2007

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) ble opprettet 1. januar 2001 som en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i Rusmiddeldirektoratet. SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet er også kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningscenteret i Lisboa, EMCDDA.

Copyright SIRUS
Oslo 2007

ISBN 978-82-7171-301-0
ISSN 1502-8178

SIRUS
P.b. 565 Sentrum
0105 Oslo

Besøksadresse: Øvre Slottsgate 2B
Telefon: 22 34 04 00
Fax: 22 34 04 01
E-post: sirus@sirus.no
Nettadresse: <http://www.sirus.no>

Trykt hos Wittusen&Jensen a.s.

Forord

Kartlegging av rusmiddelbruk og eventuelle problemer som konsekvens av dette blant personer med innvandrerbakgrunn er et prioritert tema ved SIRUS. Eventuelle forskjeller mellom personer med etnisk norsk bakgrunn og innvandrerbakgrunn - både i positiv og negativ retning - kan bidra til å sikre at forebyggende tiltak kan justeres og tilpasses.

Dataene om selvrapportert alkoholbruk som analyseres i denne rapporten er fra ungdomsskoler og videregående skoler i 16 kommuner utenfor de store byene. Kartleggingen ble gjennomført av SIRUS i 2004 og var en del av evalueringen av Regionsprosjektet - et forsøksprosjekt for å fremme den forebyggende innsatsen mot rusmiddelproblemer på lokalt plan. Vi takker Ingeborg Rossow, Hilde Pape og Elisabeth Storvoll for deres store innsats for å etablere dette datagrunnlaget.

Vi takker også alle elever som fylte ut spørreskjemaene og som dermed har vært med på å gi ny innsikt i ungdommenes alkoholvaner.

Camilla Iblebæk og Ellen J. Amundsen

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Figur og tabellregister	6
Sammendrag	7
Innledning	9
1.1 Bakgrunn.....	9
1.2 Datamateriale.....	10
1.3 Frafall og representativitet.....	14
1.4 Spørreskjema og variable	15
1.5 Statistiske analyser.....	17
2 Alkoholbruk	19
2.1 Drukket alkohol siste år	19
2.2 Familieforhold og drikking av alkohol.....	23
2.3 Beruselse.....	26
3 Kilder til alkohol	29
4 Holdninger og oppfatninger om alkohol	33
5 Konsekvenser av å drikke alkohol	36
5.1 Generell problematferd.....	36
5.2 Problematferd relatert til alkoholbruk	39
6 Sammenfatning	42
English summary	45

Figurregister

Figur 1 Antall ganger drukket alkohol siste år. Bakgrunn og kjønn. Prosent	21
Figur 2 Andel som har drukket alkohol. Bakgrunn og klasstrinn. Prosent	22
Figur 3 Andel som noen gang har vært beruset. Bakgrunn og klasstrinn. Prosent.....	26
Figur 4 Kilder til å skaffe alkohol for elever som har drukket alkohol siste året. Bakgrunn. Prosent som rapporterer ulike kilder	31

Tabellregister

Tabell 1. Elever etter foreldrebakgrunn/religion og klasstrinn.....	12
Tabell 2. Kjønn- og klassefordeling vestlig/ikke-vestlig bakgrunn og muslimer.....	13
Tabell 3. Antall ganger drukket alkohol siste år. Kjønn og bakgrunn. Prosent.....	20
Tabell 4. Antall ganger drukket alkohol siste år. Ungdomskole/videregående skole og bakgrunn. Prosent.....	22
Tabell 5. Elever som har drukket alkohol siste år. Antall ganger drukket seg full på ulike steder. Bakgrunn. Prosent.	28
Tabell 6. Kilder til å skaffe alkohol for elever som har drukket alkohol siste år. De fem hyppigst rapporterte kilder. Prosent som rapporterte denne kilde. Kjønn og klasstrinn	30
Tabell 7. Holdninger til alkohol. Andel som er enig eller litt enig. Bakgrunn. Prosent	34
Tabell 8. Kunnskaper om rusmidler. Andel som svarer at de synes påstandene er riktig. Bakgrunn. Prosent.....	35
Tabell 9. Omfang av problematferd. Bakgrunn. Prosent.....	37
Tabell 10. Problematferd i forbindelse med bruk av alkohol. Bakgrunn. Prosent.....	40

Sammendrag

I denne rapporten presenteres resultater fra en stor kartlegging av skoleelever i 16 kommuner utenfor storbyene. Størrelsen på materialet gjorde at det ble mulig å analysere alkoholbruk og ulike faktorer knyttet opp til alkoholbruk også blant minoriteter. Rapporten beskriver tre grupper med forskjellig bakgrunn: ungdom med to foreldre født i vestlig land (N=19460), ungdom med to foreldre født i ikke-vestlige land og som ikke oppga å være muslimer (N=244), og ungdom som oppga å være muslimer uavhengig av foreldrenes fødeland (N=241).

Det var store forskjeller i hvor ofte ungdom fra de tre gruppene drakk alkohol. Ungdom med vestlig bakgrunn drakk hyppigere enn de to andre gruppene, og 61 % i denne gruppen rapporterte å ha drukket alkohol siste år. I gruppen med ungdom med ikke-vestlig bakgrunn var det 55 % som har drukket alkohol siste år, og i gruppen med muslimer var det 32 % som rapporterte dette. Spesielt muslimske jenter drakk sjelden. Det var også klare forskjeller om ungdom rapporterte at de hadde drukket alkohol slik at de ble beruset. 47 % av de med vestlig bakgrunn, 34 % av de med ikke-vestlig bakgrunn og 22 % av muslimsk ungdom rapporterte at de noen gang hadde vært beruset. Lavest alkoholbruk blant ungdom med muslimsk bakgrunn og høyest blant vestlige tilsvarer situasjonen i Oslo.

Ungdom er fortsatt sterkt knyttet til og avhengig av foreldre eller andre omsorgspersoner, og en rekke forhold ved familien har vist seg å være knyttet til ungdommers alkoholbruk. Vi fant at de aller fleste, uansett bakgrunn, rapporterte om interesserte foreldre som involverte seg i både skole og fritid, brukte tid på ungdommen, og som både forstod dem og var glade i dem. I alle gruppene fant vi at jo høyere foreldrenes alkoholbruk var og jo mer liberale holdninger til alkohol de hadde, jo mer drakk ungdommene. Ungdom med ikke-vestlig eller muslimsk bakgrunn rapporterte om lavere bruk og strengere holdninger til alkohol hos foreldrene enn ungdom med vestlig bakgrunn.

Den hyppigst rapporterte måten å skaffe seg alkohol på var å kjøpe eller få av andre over 18 år. Blant ungdomskoleelever var det vanligst å ta eller stjele alkohol hjemme. Det var få forskjeller i hvordan ungdom med ulike bakgrunn skaffet seg alkohol. En forskjell var at muslimsk ungdom i mindre grad skaffet seg alkohol hjemme.

Selv om alkohol er det rusmiddelet som utgjør det største rusproblemet i Norge, og som fører til mest skader, mente majoriteten i alle grupper at narkotika var et større problem enn alkohol.

Det generelle bildet var at få ungdom rapporterte om problematferd. Når vi så på alle ungdommer samlet var de vanligste typer problematferd å ha skulket skolen en hel dag (29 %) og å ha slått eller sparket noen (28 %). Muslimske ungdom som hadde drukket alkohol siste år, viste høyest hyppighet av problematferd, slik som å havne i slåsskamp, bli skadet eller skade seg selv, gjøre hærverk eller bruke narkotika. Men selv om risikoen var høyere, så var antall personer dette angikk svært lavt. Det var langt flere ungdom med vestlig bakgrunn som rapporterte om problematferd, selv om risikoen var lavere.

Innledning

1.1 Bakgrunn

De fleste undersøkelser av ungdom, etnisk bakgrunn, religion og alkoholbruk er fra Oslo (Amundsen 2005). I Oslo er det en relativt høy andel av befolkningen som har minoritetsbakgrunn i forhold til resten av landet. Ungdommer med minoritetsbakgrunn utenfor Oslo vil derfor i større grad være omgitt av en kultur som er forskjellig fra den foreldrene kommer fra. I denne rapporten vil vi generelt se på betydningen av foreldrenes etniske bakgrunn for ungdommers alkoholbruk og dets konsekvenser hos ungdom utenfor storbyen. Spesielt ser vi på forskjeller mellom elever med ikke-vestlig og vestlig bakgrunn. I tillegg til vestlig/ikke-vestlig bakgrunn, ønsket vi også å se på alkoholbruk og dets konsekvenser hos muslimsk ungdom.

Ungdom med minoritetsbakgrunn står ovenfor en dobbelt utfordring i ungdomstiden. I tillegg til å takle overgangen fra barn til voksen, skal de manøvrere mellom ulike kulturer, med ulike krav og oppfatninger. Selv om alkohol finnes i de fleste kulturer, er det store ulikheter i hva som er akseptert bruk av alkohol. Regler rundt alkoholbruk varierer også mellom ulike religioner. Muslimer skal i henhold til sin tro ikke drikke alkohol, mens blant kristne er det variasjon i hva som er akseptabelt eller tillatt. I noen kristne miljøer gjelder en total avholdslinje, mens i andre miljøer er det greit å drikke litt alkohol, men ikke så mye at man blir beruset. Videre er det slik at betydningen religionen har for hvordan man lever i dagliglivet varierer, og særlig blant muslimer rapporterer en høy andel at religionen er viktig for hvordan de lever i dagliglivet (Øia 2005). I samsvar med dette har tidligere undersøkelser funnet at ungdommer med norsk bakgrunn rapporterer om hyppigere alkoholbruk enn ungdom med minoritetsbakgrunn, og spesielt ungdom med bakgrunn i land der islam er den dominerende religionen drikker sjelden (Amundsen 2005, Amundsen m. fl. 2005). Disse undersøkelser er utført i Oslo hvor det er et relativt stort ikke-vestlig og muslimsk miljø som gjør det lettere å fastholde regler og normer for alkoholbruk. Utover i landet med mindre miljøer kan det være åpent om man der fastholder sine normer fra hjemlandet/islams forbud knyttet til alkoholbruk eller om det blir enklere å avvike og nærme seg norsk ungdoms drikkevaner.

I tillegg til kultur og religion er det svært mange faktorer som kan spille inn på ungdoms alkoholbruk. Noen faktorer knyttet til familieforhold som for eksempel foreldrenes sosiodemografiske status, alkoholbruk og holdninger til alkohol, nærhet og støtte har vist seg å være relatert til ungdommers alkoholbruk (Øia 2003, Storvoll & Krange 2003, Amundsen 2005, Grødem m. fl. 2006, Storvoll & Pape 2007). Disse faktorer kan variere i innvandrergupper med ulike bakgrunn og være med på å delvis forklare de variasjoner i alkoholbruk som er beskrevet hittil. Det er derfor lagt vekt på å se på betydningen av slike forhold på forskjeller i alkoholbruk. Forholdet mellom familieforhold og ungdommers alkoholbruk er imidlertid komplisert og mange andre faktorer kan også virke inn.

1.2 Datamateriale

En spørreskjemaundersøkelse ble gjennomført i 2004 blant skoleungdom i 16 kommuner fordelt på alle landsdelene i Norge (Haugesund, Larvik, Narvik, Nesodden, Os i Hordaland, samt Sande, Hareid, Ulstein, Herøy, Ålesund, Tønsberg, Stjørdal, Kristiansund, Askøy, Andøy og Sortland).

Kartleggingen ble gjennomført av SIRUS og var en del av evalueringen av Regionsprosjektet - et forsøksprosjekt for å fremme den forebyggende innsatsen mot rusmiddelproblemer på lokalt plan. Utvalg, prosedyrer og gjennomføring av undersøkelsen er beskrevet i en egen metoderapport (Pape m. fl. 2004).

Bruttoutvalget var på 25827 elever fordelt på 91 skoler. Det ble oppnådd svar fra 20703 elever, som ga en svarprosent på 80,2.

I denne rapporten vil vi generelt se på betydningen av foreldrenes etniske bakgrunn for ungdommers alkoholbruk og dets konsekvenser. Spesielt ser vi på forskjeller mellom elever med ikke-vestlig og vestlig bakgrunn. Vi har fulgt Statistisk sentralbyrås inndeling i ikke-vestlig og vestlig bakgrunn, med et viktig unntak. Statistisk sentralbyrå definerer ikke-vestlig bakgrunn som mennesker med opprinnelse fra: Asia med Tyrkia, Afrika, Sør og Mellom-Amerika og Øst-Europa. Vestlig bakgrunn har de som har opprinnelse fra: Vest-Europa, Nord Amerika og Oseania. Vi har i vår inndeling også klassifisert ungdom med foreldre som er født i de nye EU landene Polen, Estland, Latvia, Litauen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn og Slovenia i gruppen med vestlig bakgrunn. Dette er gjort delvis på bakgrunn av at disse landene nå i stor grad er samfunnsmessig og kulturelt mer like de andre landene i Vest Europa, og delvis fordi drikkemønsteret til ungdom med foreldre som er født i disse landene ligner mer på ungdom

med foreldre fra det som tradisjonelt kalles vestlige land. Ungdom med foreldre som var født i de nye EU landene utgjorde 0,3 % av materialet.

Noen hadde utelatt å svare på spørsmål om foreldrenes bakgrunn eller fødeland, eller svart på en slik måte at det ikke var mulig å konkludere noe om foreldrenes bakgrunn og disse ble ekskludert fra analysene (se tabell 1).

Flesteparten av de som besvarte spørreundersøkelsen oppga at begge foreldre var fra vestlige land, og de fleste av disse oppga at begge foreldre var fra Norge (se tabell 1). Det var bare 2 % av de spurte som oppga at begge foreldre var født i ikke-vestlige land. I underkant av 2 % oppga at kun en av foreldrene var født i ikke-vestlig land og disse ble ikke tatt med i analysen fordi det trengs større grupper for å se på betydningen av hvordan ulik foreldrebakgrunn kan påvirke drikkemønsteret.

I tillegg til sammenligning mellom ungdom med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn, ønsket vi også å se på alkoholbruk blant ungdom med muslimsk tro. Ungdommene ble spurt om hvilken religion de tilhørte. Det var 1,6 % som oppga å være muslimer, 74,1 % oppga å være kristne, 1,7 % annen religion, og 22,6 % oppga at de ikke tilhørte noen religion.

Analysene i denne rapporten vil omfatte dermed tre grupper: ungdom med to foreldre født i vestlig land og som ikke oppgir å være muslimer (N=19469), ungdom med to foreldre født i ikke-vestlige land og som ikke oppgir å være muslimer (N=244), og ungdom som oppgir å være muslimer, uansett foreldrenes fødeland (N=241).

Tabell 1. Elever etter foreldrebakgrunn/religion og klassetrinn.

	8.kl	9.kl	10. kl	Gr. kurs	VK1	VK2	Uoppgitt	Total
Totalt	3579	3323	3259	4362	3324	2834	22	20703
2 vestlige foreldre	3345	3125	3044	4116	3145	2729	8	19512
2 ikke-vestlig foreldre	83	68	77	97	74	43	-	442
1 ikke-vestlig forelder (far)	31	38	41	37	25	19	1	192
1 ikke-vestlig forelder (mor)	46	33	29	42	28	13	-	191
Uoppgitt bakgrunn	74	59	68	70	52	30	13	366
Muslimer*	57	45	56	85	61	27	-	331

*Viser alle muslimer uavhengig av bakgrunn, av disse 331 har 43 to vestlige foreldre, 198 har to ikke vestlige foreldre, 10 en av foreldrene var født i ikke-vestlig land og 80 har ikke oppgitt bakgrunn.

I gruppen med vestlig bakgrunn hadde 97 % norske foreldre (fars fødeland) og 1,5 % hadde foreldre fra de andre nordiske landene. Andre bakgrunnsland utgjorde mellom < 0,1 % og 0,3 % i utvalget.

Både i gruppen med ikke-vestlig bakgrunn og i gruppen med muslimer var det stor geografisk spredning i foreldrenes bakgrunn. I gruppen med ikke-vestlig bakgrunn var de hyppigst oppgitte bakgrunnslandene (fars fødeland): Vietnam 21 %, Sri Lanka 12 %, Russland 8 %, Bosnia/Bosnia-Hercegovina 7 %, Chile 5 %, Etiopia 4 %, Kosovo 4 %, India 4 %, Filippinene 3 %, Thailand 3 %, Ghana 3 %, Ukraina 3 %, Colombia 2 % og Iran 2 %. Andre bakgrunnsland utgjorde mellom 0,4 % og 1,6 % av utvalget.

I gruppen med muslimer var de hyppigst oppgitte ikke-vestlige bakgrunnslandene (fars fødeland): Bosnia/Bosnia-Hercegovina 15 %, Irak 15 %, Somalia 9 %, Kosovo 8 %, Iran 7 %, Tyrkia 6 %, Afghanistan 3 %, Kurdistan 3 %, Pakistan 3 %, Tsjetsjenia 2 % og Syria 2 %. Andre ikke-vestlige bakgrunnsland utgjorde mellom 0,4 % og 1,2 % av utvalget. I tillegg oppga 17,8 % å ha foreldre som er født i vestlige land; 7 % i Norge, 9,5 % i Norden og 1,3 % i andre vestlige land.

Tabell 2. Kjønn- og klassefordeling vestlig/ikke-vestlig bakgrunn og muslimer.

	Vestlig bakgrunn	Ikke-vestlig bakgrunn	Muslim
Antall	19469	244	241
	<i>Prosent</i>		
I alt	100,0	100,0	100,0
Gutter	49,2	44,9	60,2
Jenter	50,8	55,1	39,8
Gutter i alt	100,0	100,0	100,0
8. klasse	17,4	17,4	15,2
9. klasse	16,4	16,5	15,2
10. klasse	15,3	15,6	17,9
Grunnkurs	21,8	22,0	26,2
VK 1	16,9	17,4	20,7
VK 2	12,1	11,0	4,8
Gjennomsnittsalder (år)	15,4	15,8	15,8
Jenter i alt	100,0	100,0	100,0
8. klasse	16,8	24,6	18,8
9. klasse	15,7	14,2	14,6
10. klasse	15,9	16,4	18,8
Grunnkurs	20,4	20,9	22,9
VK 1	15,4	11,2	15,6
VK 2	15,8	12,7	9,4
Gjennomsnittsalder (år)	15,5	15,3	15,7

Det var forskjeller i kjønnsfordeling mellom disse tre gruppene (tabell 2). I gruppen med muslimer var det flere gutter i forhold til jenter enn i de andre gruppene. Det var ingen signifikante statistiske forskjeller i fordeling på klassetrinn mellom de tre gruppene, selv om det var noen færre som gikk på VK2 i gruppen med muslimer både blant gutter og jenter (tabell 2). Gruppen med muslimer hadde litt høyere gjennomsnittsalder enn gruppen med vestlig bakgrunn. Dette kan ha betydning for potensielle

forskjeller man finner mellom disse tre gruppene på andre variabler. Vi har derfor kontrollert for kjønn og alder/klassestrinn i alle analysene av forskjeller mellom gruppene.

1.3 Frafall og representativitet

Frafallet anses generelt for å være lavt når over 80 prosent svarer. I denne undersøkelsen var oppslutningen på 85,7 prosent på ungdomsskolene og 75,5 prosent på videregående skole. Det foreligger ingen informasjon om bruttoutvalget (alle elever i ungdoms og videregående skole i de aktuelle kommuner) og dermed er det heller ikke mulig å sammenligne bruttoutvalget og de som besvarte undersøkelsen (nettoutvalget).

Et viktig spørsmål i forhold til resultatene i denne rapporten, er om gruppene vi har av ungdom med vestlig bakgrunn, ikke-vestlig bakgrunn og muslimsk ungdom er representative for ungdom utenfor storbyen i Norge. Særlig de to siste gruppene er små, og det er viktig å være forsiktig med å generalisere funnene. Hvem er det som besvarer denne studien i disse grupper og hvilke forhold må man vurdere ved sammenligning med andre undersøkelser og datagrunnlag?

I undersøkelsene fra Oslo og i landet som helhet er den største muslimske gruppen fra Pakistan. I denne undersøkelsen har bare 3 % med muslimsk bakgrunn oppgitt Pakistan som foreldres fødeland (SSB 2007) og de fleste herfra har en muslimsk tro. Pakistanske ungdommer i Oslo har rapportert om et spesielt lavt alkoholforbruk også i forhold til andre med muslimsk bakgrunn fra for eksempel Tyrkia, Marokko og Iran (Amundsen 2005) og det kan derfor ha betydning for nivået på alkoholbruk at det er så få med pakistansk bakgrunn i dette materialet. Årsaken til at disse utgjør en så liten del i dette materialet er trolig at personer med pakistansk bakgrunn ikke har bosatt seg i kommunene som var med i denne undersøkelsen. Men de kan også være uten aktuell skolealder, at de ikke har oppgitt foreldrenes fødeland eller ikke deltok i undersøkelsen. Ved generalisering av funn og sammenligning med andre studier, vil det være viktig å ta hensyn til den mer spesifikke landbakgrunn og ikke generalisere til all ungdom med muslimsk bakgrunn.

Omfanget av ikke-vestlige innvandrere i undersøkelsen samlet var på 2 prosent etter definisjonen gitt i avsnittet over. Ifølge Statistisk sentralbyrås statistikk for kommunene i undersøkelsen var andelen ikke-vestlige innvandrere (inklusive Øst-Europa) mellom 1.8 prosent (Askøy) og 5.6 prosent (Hareid) i kommunene der undersøkelsen foregikk (SSB 2007). Nå

er det ikke nødvendigvis slik at den aldersgruppen som ble intervjuet skal utgjøre fra 1.8 til 5.6 prosent. Men det kan tyde på at svarprosenten er noe lav blant ikke-vestlige innvandrere. Den lave andel innvandrere i de utvalgte kommuner tilsier også at de sosiale miljøer som kan bidra til å opprettholde normer for alkoholbruk i bakgrunnsland er relativt små.

Elevene på videregående skole er delt inn i ulike studieretninger, hvor yrkesfaglige studieretninger i perioder er på skolen i mindre grad fordi de er ute i praksis. Disse var vanskeligere å nå med spørreskjemaer. Omfanget av videregående utdanning er lavere blant innvandrerungdom samlet (78 prosent) enn blant all ungdom i Norge (90 prosent) i følge utdanningsstatistikk fra SSB. Frafallet fra grunnkurs og oppover er også større blant innvandrerungdom enn i hele ungdomsgruppen. I undersøkelsen presentert her ser vi i tabell 2 at muslimsk ungdom i mindre grad finnes på VK2 (4,8 %) enn ungdom med to vestlige foreldre (12,1 %) eller ikke-vestlige foreldre (11 %). Trolig er frafallet blant ikke-vestlige innvandrere samlet noe større enn blant ungdom med to vestlige foreldre.

I tabell 1 oppgis at 366 elever ikke har oppgitt foreldres fødeland eller hvilken tro de selv tilhører. Vi vet ikke om dette hovedsakelig er etnisk norske eller om det i stor grad er ikke-vestlige eller muslimer som ikke ønsket å oppgi sin bakgrunn.

Samlet sett vil informasjon fra denne undersøkelsen beskrive et tilnærmet representativt utvalg av ungdom i skolen. Selv om antallet i gruppene med ikke-vestlig bakgrunn og muslimer er lavt, antar vi at det gir en tilnærmet representativt bilde på ungdom med ikke-vestlig bakgrunn eller muslimsk tro i 8-10 klasse for relativt små minoritetsmiljøer spredt ut over i Norge. For ungdom over 16 år, gir undersøkelsen et bilde av de som fortsetter i videregående skole.

1.4 Spørreskjema og variable

Mange av spørsmålene som ble benyttet i undersøkelsen er hentet fra de landsdekkende spørreskjemaundersøkelsene ”Ung i Norge 1992” og ”Ung i Norge 2002”. Andre spørsmål ble utviklet med tanke på den foreliggende undersøkelsen. Fullstendig beskrivelse av spørreskjema foreligger i egen rapport (Pape m. fl. 2007). Her vil vi bare beskrive de variablene som vi har sett på i denne rapporten:

Bakgrunnsvariabler. Alle elevene ble bedt om å oppgi kjønn, alder, klassesertrin, hvem de bodde sammen med, religiøs tilknytning, om

foreldrenes utdanning og tilknytning til arbeidslivet, og hvilket land foreldrene var født i. Bakgrunn ble kartlagt ved følgende spørsmål: ”Er moren din født i Norge?” og ”Er faren din født i Norge?”. Svaralternativene var: Ja, Nei, annet land i Norden, og Nei, land utenfor Norden, nemlig.....(noter land).

Rusmiddelbruk. Bruk av alkohol ble kartlagt ved hjelp av spørsmålet: ”Omtrent hvor mange ganger har du drukket alkohol det siste året (siste 12 mnd)? Svaralternativene var: Ingen ganger, 1-4 ganger, 5-10 ganger, 1 gang i måneden, 2-3 ganger i måneden, 1 gang i uka, og Flere ganger i uka. I resultatene har vi slått sammen svaralternativene til fire kategorier: 0 ganger, 1-10 ganger, 1-3 ganger i måneden, og 1 eller flere ganger i uka.

Beruselse ble kartlagt ved spørsmålet: ”Har du noen gang vært beruset?” (nei/ja). I tillegg ble de bedt om å svare på: ”Hvor mange ganger har du drukket deg full på følgende steder siste året (siste 12 mnd)?” der stedene var: Hjemme hos deg selv, hjemme hos andre, på utested med alkoholserving (nær hjemstedet ditt), på fester på skolen eller turer i skolens regi, på fester eller turer med idrettslag, musikkorps, ungdomslag el. l. og andre steder. Svar alternativene var: Ingen ganger, 1 gang, 2-4 ganger, 5-10 ganger, 11-20 ganger og >20 ganger. I resultatene har vi slått sammen svaralternativene til tre kategorier: 0 ganger, 1-4 ganger, og 4 ganger eller flere.

Tilgjengelighet til rusmidler. Ungdommer som hadde drukket alkohol ble spurt om hvordan de hadde fått tak i alkohol det siste året. Spørreskjema listet opp 15 ulike kilder til å skaffe seg alkohol, og respondentene skulle krysse av for svarkategoriene: Ingen ganger, 1 gang, 2-4 ganger, 5-10 ganger, 11-20 ganger og 20 ganger eller flere for hver av kildene. I denne rapporten har vi inkludert 13 av kildene og kategorisert svaralternativene til ingen ganger eller noen ganger.

Rusrelaterte holdninger og kunnskap. Elevene ble spurt om deres oppfatning av ungdom som drikker/ikke drikker og alkoholpolitiske virkemidler som aldersgrenser og priser. Svar kategoriene var: Helt enig, litt enig, litt uenig og helt uenig. I denne rapporten har vi slått sammen helt enig og litt enig til kategorien enig, og litt uenig og helt uenig til kategorien uenig. Videre ble de presentert for en del påstander om rusmiddelbruk (f. eks. Alkohol tar flere liv enn narkotika) som de skulle vurdere sannhetsverdien av. Her var svaralternativene: Riktig, galt og vet ikke.

Problematferd og rusrelaterte problemer og skader. Ungdommene ble spurt om generell problematferd siste år. Spørsmålsformuleringen var: ”Har du gjort noe av det følgende i løpet av det siste året (siste 12 mnd)? Videre var det inkludert fire spørsmål om å være utsatt for vold. Spørsmålsformuleringen her var: ”Har du blitt utsatt for noe av det følgende det siste året (siste 12 mnd)? I tillegg ble ungdom som hadde drukket alkohol siste år hvor ofte de hadde opplevd ulike problemer i forbindelse med egen drikking: ”Hvor ofte har du gjort eller opplevd følgende i forbindelse med at du har drukket alkohol siste året (siste 12 mnd)?”. Svar alternativene for alle disse var: Ingen ganger, 1 gang, 2-4 ganger, 5-10 ganger, 11-20 ganger og 20 ganger eller flere. I denne rapporten har vi slått sammen til 4 kategorier: 0 ganger, 1-4 ganger og 4 ganger eller flere.

Foreldre og alkohol. Ungdommene ble både spurt om hvor ofte foreldrene deres drakk alkohol og om de hadde sett foreldrene sine beruset. Vi spurte også ungdommene om foreldrenes holdninger knyttet til barnas alkoholbruk. De ble også spurt om regler og restriksjoner generelt og regler knytte til alkoholbruk spesielt. Spørreskjema inneholdt også spørsmål om foreldres involvering og deltagelse, som f. eks kjennskap til hva de unge drev med i fritiden, deltakelse på foreldremøter på skolen etc.

1.5 Statistiske analyser

Presentasjonen av svarene i spørreundersøkelsen er i hovedsak vist i tabellform med informasjon for de tre gruppene 1) vestlig/ikke-muslimsk, 2) ikke-vestlig/ikke muslimsk og 3) muslimske elever. Siden det er forskjeller i omfang av gutter/jenter og også forskjeller i omfang på klassetrinnene for de tre gruppene, er det i alle tester av signifikans kontrollert for disse to variable.

En signifikant forskjell mellom grupper betyr at forskjellen er såpass stor at den i liten grad kan skyldes tilfeldigheter i målingene. I rapporten bruker vi ikke ordet signifikant, men vi sier at det er forskjeller mellom to grupper eller at det er effekt av en faktor hvis forskjellen/effekten er statistisk signifikante på 5 % nivå. Andre eventuelt interessante - men ikke signifikante - forskjeller/effekter omtales som tendenser.

I tabell 1 og 2 er det benyttet Pearson's kji-kvadrat-test for å teste om forskjeller i kategoriske fordelinger mellom gruppene er statistisk signifikante.

Dataene er samlet inn fra mange personer i samme skole og i samme kommune. Omfang av alkoholbruk og mulige konsekvenser av slik bruk er i stor grad sosiale fenomener og det er vanlig at personer i samme skole/kommune påvirker hverandres atferd. De vanlige statistiske metoder forutsetter at det ikke er en slik mulig påvirkning mellom personer i utvalget. I denne rapporten har vi brukt metoder, såkalte flernivåmodeller, som tar hensyn til mulige påvirkninger innen skoler og eventuelt også innen kommuner (Hox 2002). Det er kjørt logistiske regresjoner for variable med to utfall (f. eks. Drukket alkohol eller ei) og ordnet logistisk regresjon for variable med flere kategoriske utfall hvor det er en naturlig ordning av kategorier (f. eks. Antall ganger drukket alkohol).

En ulempe med statistiske tester er at de er følsomme for størrelsen på utvalget, slik at hvis utvalget er stort kan selv små ulikheter mellom grupper bli erklært statistisk signifikante. Siden utvalget omfatter nesten 20.000 personer vil slike tilfeller lett oppstå. Det er derfor viktig å tolke resultatene ikke bare ut fra statistiske signifikanser, men også ved å se på størrelsen av forskjeller mellom grupper og størrelsen av effekter av faktorer. Betydelige forskjeller mellom små grupper hvor forskjellene ikke er signifikante kan skyldes tilfeldigheter i et lite materiale eller avspeile reelle forskjeller. Det er dessverre ingen enkel metode som kan fortelle oss om forskjellene er reelle. En mulighet er å sammenligne tilsvarende resultater fra andre undersøkelser hvis dette foreligger.

2 Alkoholbruk

I Norge er aldersgrensen for kjøp av øl og vin 18 år, og for brennevin 20 år. De fleste vil allikevel ha benyttet alkohol før denne alderen. I en undersøkelse av alkoholbruk blant 10. klassinger i Oslo i 2000/2001 fant man at ca. 70 % hadde drukket alkohol siste år (Amundsen 2005). I 2003 oppgav 76 % i et landsdekkende utvalg av norske 15-16 åringer (10. klasse) at de hadde drukket alkohol siste år (Skretting & Bye 2003). Definisjonene på å ha drukket alkohol varierer litt fra undersøkelse til undersøkelse og andelen med minoritetsbakgrunn varierer mellom Oslo og resten av landet, og dette kan antageligvis forklare hvorfor tallene varierer noe. I SIRUS sine årlige undersøkelser blant ungdom 15-20 år, fant man at andelen som noen gang hadde drukket alkohol ikke hadde endret seg fra 1990 til 2003. Etter 2003 er det en tendens til at færre har drukket alkohol noen gang. Det ble også funnet en klar økning i alkoholkonsum blant de som drakk fram til 2003, med påfølgende tendenser til reduksjon fram til 2006 (SIRUS 2006). Ungdom som drikker har ofte et annet drikkemønster enn den voksne delen av befolkningen, og oppgir oftere at de drikker så mye at de kjenner seg tydelig beruset. Flere tidligere studier har vist at ungdom med minoritetsbakgrunn, og særlig med bakgrunn i muslimske land drikker i mindre grad en den norske majoriteten (Bakken 1998, Kippersund m. fl. 1998, Øia 2005, Amundsen 2005). De fleste undersøkelser som er gjort er basert på data fra ungdom i Oslo. Vi var interessert i å se om disse forskjellene også eksisterte utenfor Oslo.

Vi minner om at vi i denne rapporten ikke vil bruke begrepet signifikant i resultatdelen. Men når vi sier at det er forskjeller mellom to grupper eller at det er effekt av en faktor betyr det at forskjellene er statistisk signifikante på 5 prosent nivå. Andre eventuelt interessante - men ikke signifikante - forskjeller/effekter omtales som tendenser.

2.1 Drukke alkohol siste år

Vi fant at ca 60 % av alle ungdommer hadde drukket alkohol siste år (tabell 3). Ungdom med vestlig bakgrunn drakk hyppigere enn de to andre gruppene, og 61 % i denne gruppen rapporterte å ha drukket alkohol siste år. Det var en klar forskjell mellom ungdom med vestlig bakgrunn og muslimer, der bare 32 % hadde drukket alkohol siste år. Resultatet holder også for jenter og gutter hver for seg. Spesielt muslimske jenter drakk sjelden. Disse funnene er helt i tråd med tidligere undersøkelser (Bakken 1998, Kippersund m. fl. 1998, Øia 2005, Amundsen 2005).

I gruppen med ungdom med ikke-vestlig bakgrunn var det 55 % som hadde drukket alkohol siste år, og selv om dette var litt færre enn i gruppen med vestlig bakgrunn, var denne forskjellen ikke stor nok til å være statistisk forskjellig.

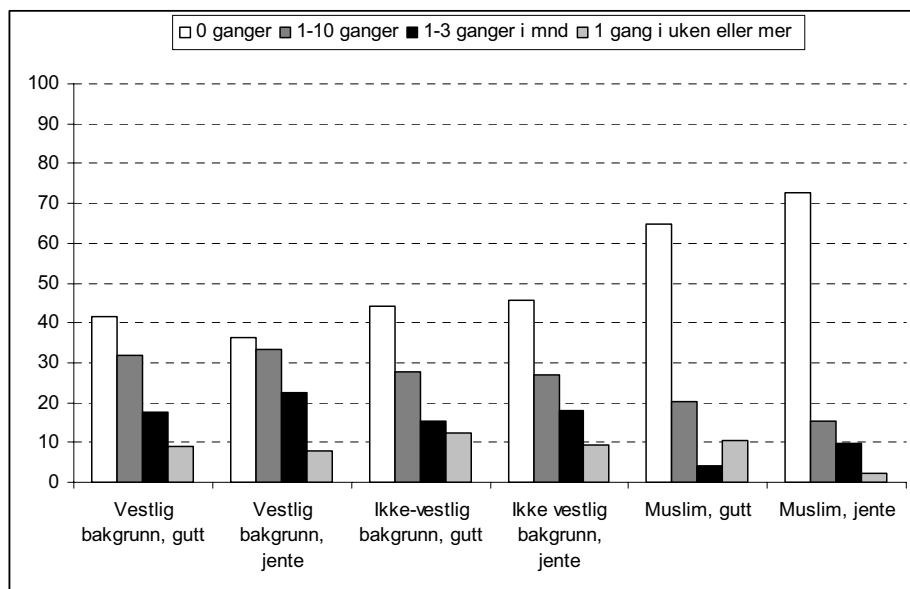
Tabell 3. Antall ganger drukket alkohol siste år. Kjønn og bakgrunn. Prosent

	<i>0 ganger</i>	<i>1-10 ganger</i>	<i>1-3 ganger i mnd</i>	<i>1 eller flere ganger i uken</i>	<i>I alt</i>	<i>Antall</i>
	<i>Prosent</i>					
Alle	39	32	20	9	100	19568
Vestlig bakgrunn	39	33	20	8	100	19101
Ikke-vestlig bakgrunn	45	28	17	11	100	233
Muslimer	68	18	6	7	100	234
Jenter	37	33	22	8	100	9933
Vestlig bakgrunn	36	33	23	8	100	9712
Ikke-vestlig bakgrunn	46	27	18	9	100	129
Muslimer	73	15	10	2	100	92
Gutter	42	32	17	9	100	9635
Vestlig bakgrunn	42	32	18	9	100	9389
Ikke-vestlig bakgrunn	44	28	15	13	100	104
Muslimer	65	20	4	11	100	142

Når vi ser på kjønnsforskjeller innen gruppene, fant vi at blant de med vestlig bakgrunn så var det forskjell på hvor hyppig jenter og gutter drakk (tabell 3). Flere jenter enn gutter rapporterte å ha drukket siste år. Blant ungdom med ikke-vestlig bakgrunn var det ingen kjønnsforskjeller, selv om det var noen flere gutter enn jenter i denne gruppen som rapporterte å ha drukket en eller flere ganger i uken. Blant muslimer fant vi det samme

mønsteret; det var en tendens til at litt flere gutter enn jenter rapporterte å ha drukket.

Figur 1 Antall ganger drukket alkohol siste år. Bakgrunn og kjønn. Prosent

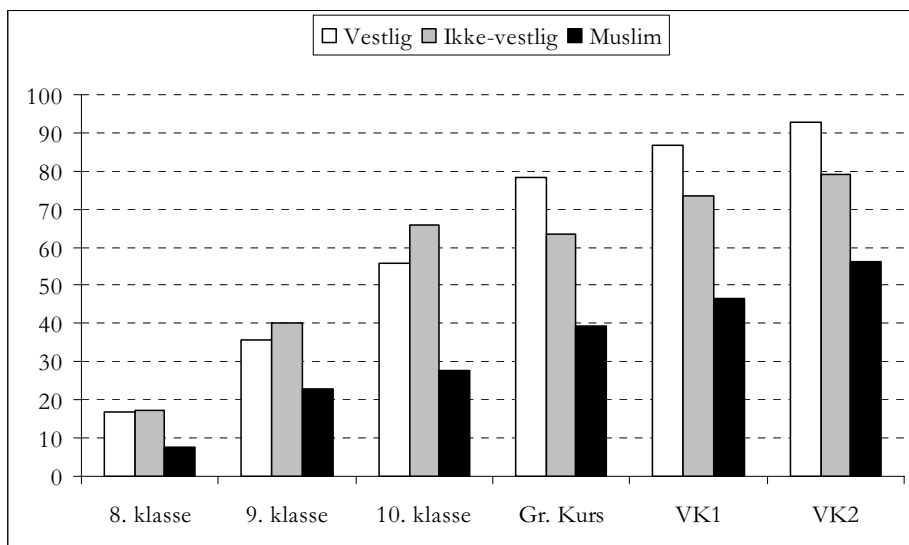
Det var en klar sammenheng mellom alkoholbruk siste år og klassetrinn i alle gruppene (tabell 4 og figur 2). I 8. klasse var det under 20 % i alle grupper som rapporterte å ha drukket alkohol. Utover på klassetrinnene i ungdomsskolen og videregående skole økte andelen som hadde drukket alkohol i alle gruppene, og forskjellene mellom de tre gruppene ble tydeligere. Muslimske ungdom rapporterte minst alkoholbruk på alle klassetrinn. På videregående skole rapporterte en lavere andel ungdom med ikke-vestlig bakgrunn at de hadde drukket alkohol enn de med vestlig bakgrunn.

I undersøkelser fra Oslo i 10 klasse fant man at en mye større andel ungdom med norsk/vestlig bakgrunn hadde drukket alkohol enn ungdom med muslimsk bakgrunn. Andel blant ikke-vestlige som hadde drukket alkohol var lavere enn vestlige, men høyere enn blant ungdom med muslimsk bakgrunn (Amundsen 2005), et mønster som finnes igjen på videregående skole i denne undersøkelsen, se figur 2.

Tabell 4. Antall ganger drukket alkohol siste år. Ungdomsskole/videregående skole og bakgrunn. Prosent

	<i>0 ganger</i>	<i>1-10 ganger</i>	<i>1-3 ganger i mnd</i>	<i>1 eller flere ganger i uken</i>	<i>I alt</i>	<i>Antall</i>
	<i>Prosent</i>					
Alle	39	32	20	9	100	19575
Vestlig bakgrunn	39	33	20	9	100	19107
Ungdomsskole	64	29	5	2	100	9246
Videregående skole	15	36	34	15	100	9861
Ikke-vestlig bakgrunn	45	27	17	11	100	234
Ungdomsskole	61	20	12	8	100	119
Videregående skole	30	35	22	14	100	115
Muslimer	68	18	6	7	100	234
Ungdomsskole	80	13	4	3	100	117
Videregående skole	56	24	9	12	100	117

Figur 2 Andel som har drukket alkohol. Bakgrunn og klassetrinn. Prosent

2.2 Familieforhold og drikking av alkohol

Det er svært mange faktorer som kan påvirke ungdommers alkoholbruk. Ungdomstiden er en fase der både familieforhold og miljøet blant jevnaldrene påvirker valg og holdninger. Ungdom er fortsatt sterkt knyttet til og avhengig av foreldre eller andre omsorgspersoner, og en rekke forhold ved familien har vist å være forbundet med ungdommers alkoholbruk (Storvoll & Pape 2007). Forholdet mellom familieforhold og ungdommers alkoholbruk er komplisert og mange andre tilleggsfaktorer kan også virke inn. Vi har allikevel valgt å konsentrere oss om å se på noen forhold forbundet med familien, og ønsker å belyse om familierelaterte faktorer påvirker eller kan forklare den forskjellen vi fant i alkoholbruk mellom gruppene basert på minoritetsbakgrunn. I tillegg ønsket vi å se om familiefaktorer påvirker ungdommenes alkoholbruk på samme måte i de tre gruppene.

Foreldres utdanningsnivå sier noe om økonomiske og kulturelle forhold under oppveksten, og kan sees som en indikator på hvilke sosiale lag man kommer fra. Blant voksne i Norge finner man en sterk sammenheng mellom høy utdanning og høyt alkoholkonsum (Strand & Steiro 2003). Også ungdoms alkoholbruk er funnet å være korrelert med foreldrenes utdanningsnivå: jo høyere utdanning mor har, jo høyere andel har drukket alkohol (Amundsen 2005). I denne undersøkelsen var det en større andel ungdom med vestlig bakgrunn (93 %) som hadde mor med videregående eller høyere utdanning, enn i gruppen med ikke-vestlige (77 %) og muslimer (57 %). Det var også en større andel som hadde mor eller far som var i heltids- eller deltidsarbeid. I analysene fant vi at det for ikke-vestlige og muslimer ikke kan sies å være noen sammenheng mellom mors eller fars utdanning eller deltakelse i arbeid og alkoholbruk. Blant vestlige var det en sammenheng, men størrelsen av forskjellene i alkoholbruk for ulikt utdanningsnivå var ikke så store.

Hvem man bor sammen med har også vist seg å være av betydning for alkoholbruk. Ungdom som bor sammen med både mor og far drikker sjeldnere enn de som bor sammen med bare mor eller far (Amundsen 2005). I denne undersøkelsen fant vi at uansett bakgrunn var det vanligste å bo sammen med både mor og far. Men det var en større andel muslimske ungdommer som bodde sammen med begge foreldre, enn ungdom med vestlig bakgrunn og ikke-vestlig bakgrunn. Dette gjaldt også stort sett i alle aldersgrupper. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser (Grødem m. fl. 2006). Det var en større andel ungdom med ikke-vestlig

bakgrunn og muslimsk ungdom (hhv 19 % og 15 %) som bodde hos andre voksne, sammen med kjæreste/venn/andre ungdommer, eller alene enn ungdom med vestlig bakgrunn (10 %). Offentlig statistikk viser at førstegenerasjonsinnvandrerbarn og ungdom plasseres oftere både i fosterhjem og institusjon enn andre, ofte på bakgrunn av problematferd (Kalve & Allertsen SSB 2006). Ungdom som bodde sammen med både mor og far drakk sjeldnere enn de som ikke gjorde det, uansett gruppe, men forskjellen var bare stor nok for ungdom med vestlig bakgrunn til å påstå at det var en reell forskjell.

I en undersøkelse av Osoulungdom og rusmiddelbruk, fant man at det var en klar sammenheng mellom foreldrenes bruk av rusmidler og barnas bruk av rusmidler (Storvoll & Krangle 2003). Vi fant at langt flere ungdommer med vestlig bakgrunn hadde opplevd at foreldre drakk alkohol og at de også var blitt beruset, enn i de andre to gruppene. I gruppen med vestlig bakgrunn var det flest som rapporterte at mor eller far drakk alkohol noen ganger, mens i gruppen med ikke-vestlig bakgrunn var det vanligst at mor aldri drakk alkohol og far drakk alkohol noen ganger. I gruppen med muslimsk bakgrunn var det ikke uventet vanligst å rapportere at både mor og far aldri drakk alkohol. Det var svært få i alle grupper som rapporterte at mor eller far drakk alkohol daglig. Det var ca. halvparten av ungdommene med vestlig bakgrunn som hadde opplevd en eller begge foreldre beruset noen få ganger eller mer, mens ca. en tredjedel av ungdom med ikke-vestlig bakgrunn og en femtedel av muslimsk ungdom hadde opplevd dette. I tråd med Storvoll & Krangle (2003) fant vi også en klar sammenheng mellom foreldres alkoholvaner og hvorvidt ungdommer rapporterte å ha drukket alkohol siste år eller ikke. Samlet sett var det 28 % som rapporterte å ha drukket alkohol selv blant de som hadde foreldre som aldri drakk alkohol, men hvis en eller begge foreldre drakk alkohol var andelen 63 %. Sammenhengen mellom at ungdom drakk alkohol og at foreldrene gjorde det (mor drakk, far drakk, begge drakk) var klar i alle gruppene i denne undersøkelsen.

En annen faktor som kan påvirke alkoholbruk er foreldrenes holdning til ungdommens alkoholbruk. Vi fant at hovedtyngden av ungdommene uansett bakgrunn, oppfattet at foreldrene ikke ønsket at de skulle drikke alkohol. 81 % av de som hadde vestlig bakgrunn rapporterte at det stemte svært godt eller nokså godt at foreldrene ikke ville at de skulle drikke alkohol. I gruppen med ikke vestlig bakgrunn var det 86 % som rapporterte dette, og i gruppen med muslimer var det 89 %. Samtidig trodde ca halvparten av ungdommene med vestlig bakgrunn at foreldrene

ville godta at de drakk alkohol uten å bli fulle en sjelden gang og ca en tredel at foreldrene ville godta at de drakk seg fulle en sjelden gang. Tilsvarende tall for ungdom med ikke-vestlig bakgrunn var lavere og enda lavere blant muslimer. Det var vanligere blant ikke-vestlige og muslimer å snakke med barna sine om hvor farlig det var å drikke alkohol. Foreldrenes akseptering av at ungdommen drakk alkohol av og til uten å bli full økte med klassetrinnene i alle grupper, men på alle klassetrinn var det muslimsk ungdom som rapporterte om lavest aksept. Det var et gjennomgående trekk i alle tre grupper at foreldrene i mindre grad syntes å godta at jenter drakk alkohol enn at gutter gjorde det. I alle tre gruppene var det stort sett klare sammenhenger mellom liberale foreldreholdninger og en høyere andel av ungdom som rapporterte å ha drukket alkohol siste år.

Foreldrenes kjennskap til og involvering i hva barna driver på med i fritiden er også tidligere vist å ha en sammenheng med ungdommenes rusvaner (Øia 2003, Storvoll & Kränge 2003, Amundsen 2005). I rapporten om Osloungdom, fant imidlertid Storvoll & Kränge (2003) at dette i høyere grad gjaldt for ungdom med norsk bakgrunn. I spørreskjemaet ble ungdommene spurt om å vurdere en rekke utsagn som beskriver relasjoner til foreldrene. Vi fant at de aller fleste uansett bakgrunn, rapporterte om interesserte foreldre som involverte seg i både skole og fritid, brukte tid på ungdommen, og som både forstod dem og var glade i dem. De færreste kranglet ofte med foreldrene og syntes at foreldrene var masete og kjeftete. Det var imidlertid slik at litt færre ikke-vestlig og muslimsk ungdom rapporterte at foreldrene gikk på foreldremøter, og at de var sikre på at foreldrene var glade i dem. Det var også flere i disse gruppene som forsøkte å holde fritiden skjult for foreldrene og som mente at foreldrene brukte for lite tid sammen med dem. Det var ingen forskjell mellom gruppene i hvor ofte foreldrene spurte hvem de var sammen med og hva de drev med når de var ute. Det var færre muslimske ungdommer som syntes at foreldrene kjeftet og maste mye. Det var også en gjennomgående tendens til at ikke-vestlige og muslimske ungdommer hadde strengere regler hjemme i forhold til vestlig ungdom. Det var en klar sammenheng mellom forholdet til foreldre/foreldrenes involvering og bruk av alkohol i alle grupper, dess høyere involvering eller lavere konfliktgrad dess færre var det som rapporterte å ha drukket alkohol, uavhengig av kjønn og alder.

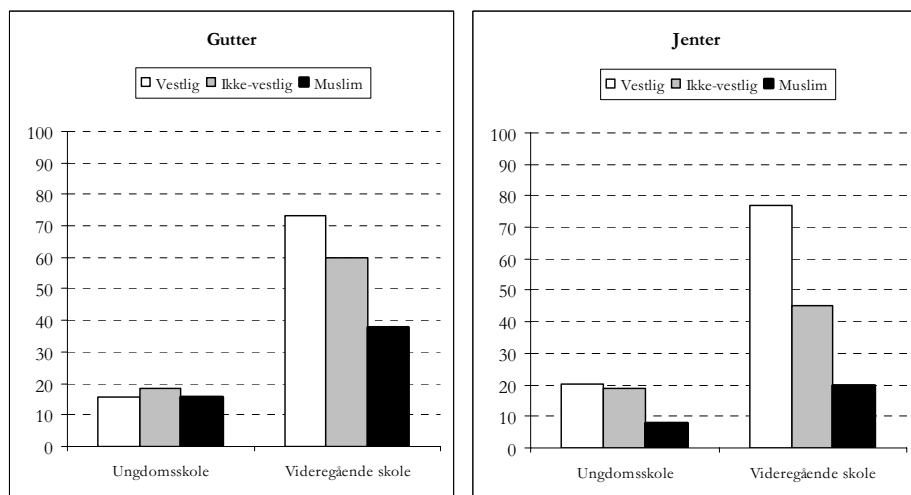
Det var ingen av de familierelaterte faktorene som kunne forklare forskjellene i alkoholbruk mellom gruppene alene.

2.3 Beruselse

Det å drikke seg beruset eller full kan være en viktig del av ungdommers formål med å drikke alkohol (Skretting & Bye 2003), og av de som drikker alkohol er det å drikke seg beruset klart mest utbredt blant ungdom og unge voksne (Rossow 2002). I data som avspeiler drikking i Norge er det som regel en klar sammenheng mellom å drikke ofte og å være beruset ofte.

Vi fant som i flere tidligere undersøkelser at rundt halvparten av ungdommene rapporterte å ha vært beruset noen gang, men igjen var det klare forskjeller mellom de tre gruppene. 47 % av de med vestlig bakgrunn, 34 % av de med ikke-vestlig bakgrunn og 22 % av muslimer rapporterte at de noen gang hadde vært beruset. En slik forskjell er også rapportert fra andre norske undersøkelser (Storvoll & Krangle 2003, Øia 2005, Amundsen 2005). Denne forskjellen mellom gruppene fant vi også når vi så på jenter og gutter hver for seg, og for videregående skole (figur 3).

Figur 3 Andel som noen gang har vært beruset. Bakgrunn og klassetrinn. Prosent

Blant de som hadde drukket alkohol det siste året, rapporterte ikke-vestlige og muslimer at de hadde vært sjeldnere fulle enn de vestlige, men forskjellen var ikke stor nok til å utelukke at dette kunne skyldes

tilfeldigheter når det ble tatt hensyn til klasstrinn og kjønn. Det var heller ingen klar forskjell mellom gutter og jenter mht hvor ofte de hadde vært fulle innen hver gruppe, et noe uventet resultat som nok har bakgrunn i at det er få av ikke-vestlige og muslimer som har drukket. Det ble imidlertid funnet en klar forskjell mellom vestlige og muslimske jenter som hadde drukket alkohol mht hvor ofte de hadde vært fulle. Muslimske jenter som hadde drukket var sjeldnere fulle enn vestlige jenter.

I spørreskjemaet ble ungdommene som hadde drukket alkohol siste år også bedt om å svare på spørsmålet om hvor mange ganger de hadde drukket seg fulle på ulike steder (tabell 5). Det vanligste stedet å drikke seg full, uavhengig av bakgrunn, var hjemme hos andre. Det var 75 % av ungdom med vestlig bakgrunn, 66 % med ikke-vestlig bakgrunn og 73 % av muslimene som hadde drukket seg fulle en eller flere ganger siste år hjemme hos noen andre. Dette er et forventet funn, da majoriteten av ungdommene i denne undersøkelsen er under skjenkealder, og det er tidligere rapportert som et vanlig sted for ungdom å drikke seg full (Skretting & Bye 2003). Det var henholdsvis 58 %, 55 %, og 70 % som hadde drukket seg fulle andre steder, og 38 %, 18 % og 41 % som hadde drukket seg fulle hjemme hos seg selv.

Det var noen forskjeller mellom gruppene i antall ganger de hadde drukket seg beruset på ulike steder når analysene ble kontrollert for kjønn og klasstrinn. Det var flere muslimer sammenlignet med ungdom med vestlig bakgrunn som hadde drukket seg fulle på utested, på fester på skolen eller turer i skolens regi, på fester eller turer med idrettslag, musikkorps, ungdomslag el. l. og på andre steder. Tilsvarende sammenligning mellom vestlig og ikke-vestlig bakgrunn gav bare en klar forskjell og det var at ikke-vestlige hadde drukket seg hyppigere fulle på utesteder med alkoholserving. Man må imidlertid huske på at færre muslimer og ungdom med ikke-vestlig bakgrunn rapporterte å ha drukket alkohol det siste året, slik at funnene er basert på et lavt antall ikke-vestlige og muslimer som har drukket og et stort antall med vestlig bakgrunn som har gjort det samme. Dette medfører at selv om det f. eks er prosentvis flere muslimer enn ungdom med vestlig bakgrunn som hadde drukket seg full på fester eller turer i skolens regi, så omfatter det svært få personer. Dette må man ta hensyn til ved oppfølging og generalisering av funnene.

Tabell 5. Elever som har drukket alkohol siste år. Antall ganger drukket seg full på ulike steder. Bakgrunn. Prosent.

	<i>0 ganger</i>	<i>1-4 ganger</i>	<i>> 4 ganger</i>	<i>I alt</i>	<i>Antall</i>
<i>Prosent</i>					
Hjemme hos deg selv					
Vestlig bakgrunn	62	30	7	100	11247
Ikke-vestlig bakgrunn	72	21	7	100	124
Muslimere	59	28	13	100	69
Hjemme hos noen andre					
Vestlig bakgrunn	25	37	38	100	11304
Ikke-vestlig bakgrunn	34	36	30	100	125
Muslimere	27	30	43	100	70
På utested med alkoholserving (nær hjemstedet ditt)					
Vestlig bakgrunn	69	20	11	100	11157
Ikke-vestlig bakgrunn	65	21	14	100	122
Muslimere	59	32	9	100	68
På fester på skolen eller turer i skolens regi					
Vestlig bakgrunn	88	10	2	100	11193
Ikke-vestlig bakgrunn	86	10	4	100	124
Muslimere	74	14	11	100	70
På fester eller turer med idrettslag, musikkorps, ungdomslag el.					
Vestlig bakgrunn	90	9	2	100	11179
Ikke-vestlig bakgrunn	87	9	4	100	124
Muslimere	71	16	13	100	68
Andre steder					
Vestlig bakgrunn	42	35	23	100	11126
Ikke-vestlig bakgrunn	45	30	26	100	125
Muslimere	30	34	36	100	70

3 Kilder til alkohol

Selv om aldersgrensen for å kjøpe øl og vin i Norge er 18 år, og 20 år for kjøp av brennevin, fant vi at henholdsvis 17, 36 og 56 % av 8., 9. og 10. klassinger hadde drukket alkohol i løpet av det siste året. Dette betyr at ungdom under aldersgrensen allikevel har tilgang på alkohol. Ungdoms tilgang til alkohol er blitt undersøkt i noen tidligere undersøkelser. Blant 7. klassinger i Hordaland viste det seg at det å få eldre venner til å kjøpe alkohol for seg, få av venner og ta hjemme uten lov var de vanligste kildene (Klepp m. fl. 1996). En landsdekkende undersøkelse fra 2002 viste at å få eller kjøpe av andre ungdommer eller å ha fått eller tatt hjemme var vanlige måter blant 13-17 åringer (Rossow m. fl. 2005). I en undersøkelse om Osoulungdom og rusmiddelbruk fant man at den vanligste måten å skaffe seg alkohol på var å kjøpe eller å få alkohol av andre ungdommer. Det var klare alders- og kjønnsforskjeller i hva som var vanligste måte å skaffe seg alkohol på. Det var også klare forskjeller mellom etnisk norsk ungdom og ungdom med innvandrerbakgrunn med hensyn til hvor ofte de tok/skaffet seg alkohol hjemme (Storvoll & Krange 2003).

Også i dette kapittel sier vi at det er forskjell mellom to grupper - eller at det er effekt av en faktor - når forskjellene er statistisk signifikante på 5 prosent nivå. Andre eventuelt interessante - men ikke signifikante - forskjeller/effekter omtales som tendenser.

Også i vårt materiale var den vanligste måten å skaffe seg alkohol på å kjøpe eller få av andre over 18 år, fulgt av å kjøpe eller få i utlandet, kjøpe på diskotek, bar eller pub, andre måter eller kjøpt/fått av eldre søsken (tabell 6). Vi fant klare kjønnsforskjeller, og den vanligste måten å skaffe seg alkohol på for jenter var å kjøpe på diskotek, bar eller pub, mens det for guttene var å kjøpe eller få av andre over 18 år.

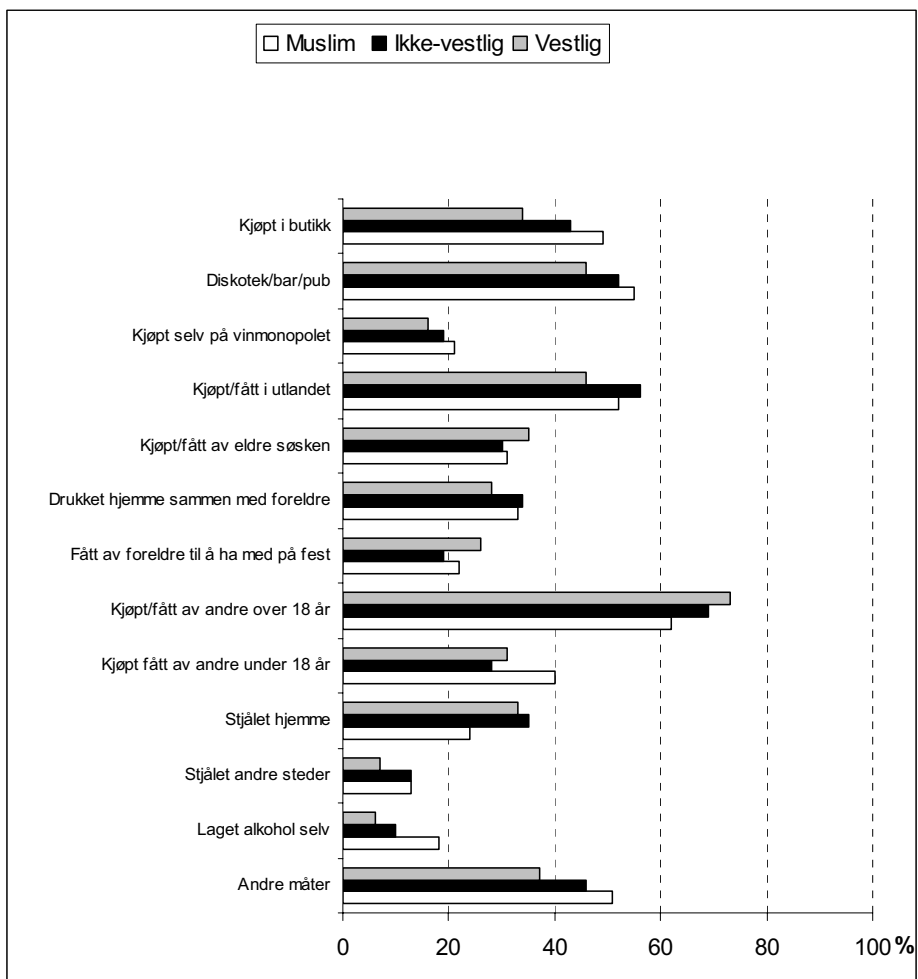
Det er også klare aldersforskjeller i hvordan man skaffer seg alkohol (tabell 6). Blant ungdomskoleelever var det vanlig å skaffe seg alkohol ved å stjele det hjemme, og henholdsvis 41 %, 47 % og 48 % av 8., 9. og 10. klassinger hadde skaffet seg alkohol på denne måten. Å kjøpe eller få av andre over 18 år var også en vanlig metode. Å kjøpe eller få av andre var også den vanligste måten å skaffe seg alkohol på grunnkurs og VK1 nivå, og henholdsvis 83 % og 81 % rapporterte å ha skaffet seg alkohol på denne måten. Kjøpt eller fått i utlandet var også en hyppig rapportert måte blant ungdom på disse klassenivåene. Det var ca 40 % av grunnkurselever og litt under halvparten av elever på VK1 som rapporterte at de hadde kjøpt

alkohol på utested, selv om det bare var 6 % på grunnkurs og 19 % på VK1 nivå som hadde nådd aldersgrensen på 18 år. På VK2 nivå var 84 % 18 år eller mer og på dette trinnet var kjøp i butikk (78 %), eller på diskotek, bar eller pub (76 %) de hyppigste rapporterte måtene å skaffe seg alkohol på. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser, som har vist at det går et skille mellom de som er 15-16 år når det gjelder fremgangsmåter å skaffe seg alkohol på (Storvoll & Krangle 2003).

Tabell 6. Kilder til å skaffe alkohol for elever som har drukket alkohol siste år. De fem hyppigst rapporterte kilder. Prosent som rapporterte denne kilde. Kjønn og klasstrinn

	Hyppigst rapportert	Nest hyppigst rapportert	Tredje hyppigst rapportert	Fjerde hyppigst rapportert	Femte hyppigst rapportert
Alle	Kjøpt/fått av andre over 18 (73)	Kjøpt/fått utlandet (47)	Bar/pub v hjemsted (46)	Andre måter (37)	Kjøpt/fått eldre søsken (34)
Gutter	Kjøpt/fått av andre over 18 (68)	Kjøpt/fått utlandet (47)	Bar/pub v hjemsted (44)	Kjøpt ved hjemsted (38)	Andre måter (38)
Jenter	Kjøpt/fått av andre over 18 (76)	Bar/pub v hjemsted (47)	Kjøpt/fått utlandet (46)	Andre måter (36)	Kjøpt/fått eldre søsken (35)
8. klasse	Stjålet hjemme (41)	Andre måter (39)	Hjemme m foreldre (33)	Kjøpt/fått av andre over 18 (30)	Kjøpt/fått av andre under 18 (29)
9. klasse	Kjøpt/fått av andre over 18 (53)	Stjålet hjemme (47)	Andre måter (45)	Kjøpt/fått av andre under 18 (42)	Kjøpt/fått utlandet (32)
10. klasse	Kjøpt/fått av andre over 18 (74)	Stjålet hjemme (48)	Kjøpt/fått av andre under 18 (45)	Andre måter (44)	Kjøpt/fått utlandet (38)
Grunn kurs	Kjøpt/fått av andre over 18 (83)	Kjøpt/fått utlandet (44)	Andre måter (43)	Kjøpt/fått eldre søsken (39)	Bar/pub v hjemsted (39)
VK 1	Kjøpt/fått av andre over 18 (81)	Kjøpt/fått utlandet (50)	Bar/pub v hjemsted (49)	Kjøpt/fått eldre søsken (38)	Bar/pub annet sted (36)
VK 2	Kjøpt i butikk (78)	Bar/pub v hjemsted (76)	Kjøpt/fått av andre over 18 (66)	Kjøpt/fått utlandet (62)	Kjøpt annet sted (51)

Figur 4 Kilder til å skaffe alkohol for elever som har drukket alkohol siste året. Bakgrunn. Prosent som rapporterer ulike kilder

Det var noen forskjeller i hvordan ungdom med ulik bakgrunn skaffet seg alkohol. Å kjøpe eller få av andre over 18 år var den hyppigst rapporterte måten å skaffe seg alkohol på i alle tre gruppene, og det var ikke forskjell mellom ungdom med vestlig bakgrunn, ikke-vestlig og muslimer selv om tallene var litt forskjellige (figur 4). Sammenlignet med ungdom med vestlig bakgrunn, var det flere muslimer som har kjøpt alkohol i butikk på hjemstedet, på diskotek eller bar, på vinmonopolet eller som har laget alkohol selv. Resultatene er kontrollert for alder/klassestrinn og kjønn. At muslimer i større grad kjøpte i butikk er ikke i tråd med en tidligere undersøkelse av Osoulungdom, der man fant at norsk ungdom oftere enn

ungdom med innvandrerbakgrunn kjøpte øl selv i butikken (Storvoll & Krange 2003). Muslimer hadde sjeldnere stjålet alkohol hjemme.

Det var flere med ikke-vestlig enn vestlig bakgrunn som hadde kjøpt i butikk, på diskotek/bar, kjøpt fått i utlandet, tatt eller stjålet alkohol andre steder enn hjemme eller laget alkoholen selv. Det var også vanligere for ungdommer med ikke-vestlig bakgrunn og muslimer å skaffe seg alkohol på andre måter enn de som er listet opp.

Igjen må man huske på at disse funnene er basert på et lavt antall ikke-vestlige og muslimer som har drukket og et stort antall med norsk/vestlig bakgrunn som har gjort det samme. Dette må man ta hensyn til ved generalisering og sammenligning med andre undersøkelser.

4 Holdninger og oppfatninger om alkohol

En holdning kan defineres som en lært tilbøyelighet til å reagere gjennomgående positivt, negativt eller nøytralt på et objekt, eller som en samlet evaluering av et objekt (Eagly & Chaiken 1998). Holdninger, kunnskap og atferd henger sammen, men ikke nødvendigvis i et enkelt eller lineært forhold. Det er f. eks ikke slik at en generell holdning til alkohol predikerer alkoholatferd, f. eks hvor mye en vil drikke på en fest (Rise m.fl. 2005). Kunnskap kan påvirke holdninger som igjen kan påvirke intensjoner og deretter atferd. Det kan godt være manglende samsvar mellom holdninger eller mellom holdning og atferd knyttet til samme fenomen. Ungdommers holdninger påvirkes av foreldre og familie, av kamerater, skolen og samfunnet for øvrig.

I denne undersøkelsen var de aller fleste enige i at ungdom som ikke drikker er gode forbilder for andre unge, og det var flere ikke-vestlige og muslimer som rapporterte dette (tabell 7). Det var få i alle gruppene som var enige i at ungdom som ikke drikker alkohol er kjedelige, og at det er greit å begynne å drikke når man er 13-14 år. Det var færre blant ikke-vestlig ungdom og blant muslimer som syntes det var greit å drikke seg full en gang i blant, og flere som var enige i at ungdom under 18 år ikke bør drikke alkohol. Færre muslimer syntes at aldersgrensen for alkohol var for høy. Stort sett virker det som ungdom har sunne holdninger til alkohol, og at disse holdningene delvis er fulgt av rapportert atferd, dvs. at de som rapporterte å ikke ha drukket alkohol har mer restriktive holdninger enn de som hadde drukket alkohol. Men forholdet mellom holdninger og atferd viste ikke alltid en klar sammenheng. Blant ungdom med vestlig bakgrunn som var enige i at ungdom som ikke drikker er gode forbilder, var det f. eks 45 % som ikke selv hadde drukket alkohol siste år og 56 % som hadde drukket alkohol, og denne forskjellen er kanskje mindre enn man kunne forvente.

Det var over 70 % av ungdommene som var enige i at alkohol er for dyrt i Norge. Dette gjaldt uansett bakgrunn, men det var en klar tendens i alle grupper at det var flere blant de som var enige i dette som rapporterte å ha drukket alkohol siste året. Andelen av ungdom som syntes alkohol var for dyrt stemmer helt overens med andelen i den voksne befolkning (Østhus 2005).

Tabell 7. Holdninger til alkohol. Andel som er enig eller litt enig. Bakgrunn. Prosent

	Vestlig Bakgrunn (n=19469)	Ikke-vestlig bakgrunn (n=244)	Muslimere (n=241)
	<i>Prosent</i>		
Ungdom som ikke drikker, er gode forbilder for andre unge	79	87	85
Ungdom som ikke drikker alkohol er kjedelige	14	13	13
Det er greit å begynne å drikke når man er 13-14 år	15	16	10
Det er greit å drikke seg full en gang i blant	63	56	44
Ungdom under 18 år bør ikke drikke alkohol	50	62	67
18-årsgrensen for å kjøpe øl, vin og rusbrus er for høy	40	42	35
Det er altfor dyrt å kjøpe alkohol i Norge	71	75	72
Det er for lett for ungdom under 18 år å få kjøpt alkohol i butikk	60	58	55
Det er dumt å sette ned prisen på alkohol, for da øker alkoholproblemene	52	66	66
Det er narkotika som er problemet blant ungdom, ikke alkohol	60	63	65

Alkohol er det rusmiddelet som utgjør det største rusproblemet i Norge, og som fører til mest skader. Av alle dødsfall som relateres til bruk av rusmidler skyldes mer enn halvparten alkohol, mens narkotikabruken er knyttet til kun 23 % av slike dødsfall (Kjelvik 2006). Det er derfor interessant å merke seg at godt over halvparten i alle gruppene med ungdom i denne undersøkelsen var enige i at narkotika er et større problem enn alkohol blant ungdom (tabell 7). Det var relativt få av

ungdommene i de tre gruppene som trodde det var riktig at alkohol tar flere liv enn narkotika; bare 19 % av ungdom med vestlig bakgrunn, 23 % med ikke-vestlig bakgrunn og 24 % av muslimsk ungdom (tabell 8). Ca halvparten av ungdommene i de tre gruppene trodde det var riktig at det er flere ungdommer som får problemer på grunn av narkotika enn på grunn av alkohol.

Tabell 8. Kunnskaper om rusmidler. Andel som svarer at de synes påstandene er riktig. Bakgrunn. Prosent

	Vestlig Bakgrunn (n=19469)	Ikke- vestlig bakgrunn (n=244)	Muslim (n=241)
Alkohol tar flere liv enn narkotika	19	23	24
Det er flere ungdommer som får problemer på grunn av narkotika enn på grunn av alkohol	56	52	52

Det var flere ikke-vestlige og muslimske ungdommer som mente at alkohol tar flere liv enn narkotika, når vi tar hensyn til kjønn og klassetrinn. Det var litt høyere andel som var enige i utsagnene blant dem som hadde drukket alkohol siste året. I de andre to gruppene var det ingen forskjell mellom de som hadde drukket alkohol siste år og de som ikke hadde det.

5 Konsekvenser av å drikke alkohol

Alle levekårsundersøkelsene viser at risikoen for å bli utsatt – spesielt for vold, både med og uten kroppsskader, men også for trusler – er klart høyest i de yngste aldersgruppene. Resultater fra de tre siste levekårsundersøkelsene viser at det samlet sett er nesten dobbelt så stor sjanse for å bli utsatt for vold og trusler hvis du er i alderen 16-24 år, sammenliknet med om du er i alderen 25-44 år. Dette gjelder for både kvinner og menn (Stene 2005, 2006). Levekårsundersøkelsen fra 2004 og tidligere undersøkelser viser også at det er noe større voldsrisiko i helger og på kveldstid, tidspunkter der det er rimelig å anta at mange også er påvirket av alkohol eller andre rusmidler. Tidligere undersøkelser har vist at gjerningspersonen er påvirket i svært mange voldstilfeller (Stene 2004). I en undersøkelse av oppvekstvilkår for unge i Oslo, fant man at andelen unge som har blitt utsatt for vold har økt betydelig de siste 10 årene (Øia 2007).

Ungdom med innvandrerbakgrunn ligger høyt på kriminalstatistikken, og har fått mye negativ oppmerksomhet i media i forhold til vold og kriminalitet. I aldersgruppen mellom 15 og 24 år ble 17 prosent av ikke-vestlige innvandrere siktet for minst en forbrytelse. Tilsvarende tall for nordmenn var 10 prosent. (Skarøhamar 2006). I rapporten ”Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering” fant Øia (2005) at innvandrerungdom viser høyere hyppighet av kriminelle eller asosiale handlinger sammenliknet med norsk ungdom. Rapporten konkluderer med at dette ikke ser ut til å kunne forklares ved manglende integrering, blant annet fordi det ser ut som andre generasjons innvandrerungdom har høyere hyppighet av kriminelle handlinger enn første generasjons innvandrerungdom.

Vi minner igjen om at når vi i denne rapporten sier at det er forskjeller mellom to grupper betyr det at forskjellene er statistisk signifikante på 5 prosent nivå. Andre eventuelt interessante - men ikke signifikante - forskjeller/effekter omtales som tendenser.

5.1 Generell problematferd

Den vanligste type problematferd var å ha skulket skolen en hel dag (29 %) og å ha slått eller sparket noen (28 %), se tabell 9. Men det generelle bildet er at ungdom flest i liten grad rapporterer problematferd i det hele

tatt. Enda færre rapporterer hyppig problematferd. Nesten ingen rapporterte at de hadde stjålet noe eller brukt våpen.

Tabell 9. Omfang av problematferd. Bakgrunn. Prosent

	<i>0</i>	<i>1-4</i>	<i>> 4</i>	<i>I alt</i>	
	<i>ganger</i>	<i>ganger</i>	<i>ganger</i>		<i>Antall</i>
	<i>Prosent</i>				
Vært ute en hel natt					
Vestlig	83	13	5	100	19257
Ikke- vestlig	81	14	5	100	236
Muslim	85	8	6	100	233
Skulket skolen en hel dag					
Vestlig	71	23	6	100	19309
Ikke- vestlig	70	22	8	100	241
Muslim	73	19	8	100	236
Stjålet noe (verdi <500 kr)					
Vestlig	93	5	2	100	19309
Ikke- vestlig	91	6	3	100	241
Muslim	93	4	3	100	234
Stjålet noe (verdi >1000 kr)					
Vestlig	98	1	0	100	19310
Ikke- vestlig	96	2	2	100	241
Muslim	94	3	3	100	234
Gjort hæververk					
Vestlig	88	11	2	100	19298
Ikke- vestlig	83	13	4	100	240
Muslim	87	7	6	100	236
Truet noen					
Vestlig	85	12	3	100	19291
Ikke- vestlig	86	9	5	100	241
Muslim	82	12	6	100	235
Sparket eller slått noen					
Vestlig	72	22	7	100	19238
Ikke- vestlig	70	22	8	100	241
Muslim	66	23	12	100	235
Brukt våpen					
Vestlig	98	1	0	100	19275
Ikke- vestlig	96	1	3	100	242
Muslim	92	4	4	100	230

	<i>0</i> <i>ganger</i>	<i>1-4</i> <i>ganger</i>	<i>> 4</i> <i>ganger</i>	<i>I alt</i>	<i>Antall</i>
Politikontakt					
Vestlig	91	8	1	100	19298
Ikke- vestlig	90	8	3	100	241
Muslim	87	8	5	100	231
Offer for volds trussel					
Vestlig	86	13	1	100	19102
Ikke- vestlig	83	15	2	100	233
Muslim	86	11	3	100	220
Offer for slag/spark					
Vestlig	80	16	4	100	19033
Ikke- vestlig	79	19	2	100	230
Muslim	82	13	5	100	216
Offer for vold som førte til skader					
Vestlig	90	9	2	100	19020
Ikke- vestlig	93	5	2	100	232
Muslim	91	6	3	100	218
Offer for vold som førte til skader som trenge legehjelp					
Vestlig	98	2	0	100	19032
Ikke- vestlig	98	1	1	100	233
Muslim	91	7	2	100	219

Det er få klare forskjeller mellom hyppighet av risikoatferd blant ungdom med vestlig bakgrunn, ungdom med ikke-vestlig bakgrunn og muslimsk ungdom. Ikke-vestlige rapporterte noe høyere frekvens av å ha stjålet noe, gjort hærverk og å ha brukt våpen. Muslimer rapporterte noe høyere frekvens enn vestlige av å ha stjålet noe, brukt våpen og vært offer for vold som førte til behov for legehjelp.

Det er særlig når vi ser på de som rapporterer den aller hyppigste forekomsten av problematferd, at vi ser forskjeller mellom gruppene. Ikke-vestlige har f.eks. dobbelt så høy risiko som vestlige for å ha stjålet noe 10 ganger eller mer og muslimere har tilsvarende tre ganger så høy risiko. Selv om dette synes å være en stor forskjell i risiko, så er det viktig å huske på at i vårt materiale omfatter dette bare 4-5 personer i hver gruppe. En risiko på 1 prosent i gruppen av vestlige/norske utgjør nesten 200 personer. Forskjellene i risiko for problemer står ved lag og omtales fordi de er klare, men problemomfangets størrelse målt i antall personer er altså størst blant etnisk norske.

Det er en høyere andel som rapporterer problematferd blant dem i utvalget som har drukket alkohol i løpet av siste år. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser, som har funnet en sterk sammenheng mellom forekomst av problematferd og rusmidler (Bakken 1998). Når vi kun ser på dem som har drukket alkohol siste år, så er det også flere forskjeller mellom gruppene i problematferd. I gruppen med muslimer er det en høyere risiko sammenlignet med ungdom med vestlig bakgrunn for å ha vært borte hele natten uten at foreldrene viste hvor de var, for å ha stjålet noe, for å ha gjort hærverk, for å ha truet med å skade noen, for å ha slått eller sparket noen, for å ha vært i slåsskamp med våpen og for å ha vært i kontakt med politiet for noe ulovlig. Sammenligner vi gruppen med ikke-vestlig bakgrunn med de med vestlig bakgrunn så finner vi at de har høyere risiko for å ha stjålet noe, gjort hærverk, brukt våpen i slåsskamp, og å ha mobbet eller plaget noen. Selv om funnene er klare vil den tyngste problematferden fortsatt berøre få personer blant ikke-vestlige og muslimer.

5.2 Problematferd relatert til alkoholbruk

Det samme bildet som vises i avsnitt 5.1 kommer frem når vi ser på den type problematferd som er rapportert i relasjon til alkoholbruk (tabell 10). Her ble ungdommene spurt om de hadde vært involvert i ulike situasjoner det siste året, i forbindelse med at de hadde drukket alkohol.

Majoriteten av ungdommene rapporterte ikke om problematferd knyttet til alkohol. I alle gruppene var det å ha kranget med eller skjelt ut noen hyppigst rapportert. Det var noen forskjeller mellom gruppene. Det generelle bildet var at muslimsk ungdom som rapporterte å ha drukket alkohol siste år, rapporterte høyere hyppighet av problematferd relatert til alkoholbruk enn ungdom med vestlig bakgrunn. Av de som har drukket alkohol var det høyere risiko for at muslimer havnet i slåsskamp, ikke husker hvordan de hadde kommet til et sted, blitt skadet, utsatt for vold, skadet seg selv, gjort hærverk eller brukt narkotika. Igjen er det viktig å minne om at disse funnene angår et lite antall personer, på samme måte som for generell problematferd. Ikke-vestlig ungdom hadde et høyere omfang av narkotikabruk enn vestlige i forbindelse med bruk av alkohol, men for øvrig var det ingen forskjeller mellom ikke-vestlige og vestlig ungdommer.

Tabell 10. Problematferd i forbindelse med bruk av alkohol. Bakgrunn. Prosent

	<i>0</i>	<i>1-4</i>	<i>> 4</i>	<i>I alt</i>	
	<i>ganger</i>	<i>ganger</i>	<i>ganger</i>		<i>Antall</i>
	<i>Prosent</i>				
Kranglet med eller skielt ut noen					
Vestlig bakgrunn	59	33	8	100	11318
Ikke-vestlig bakgrunn	61	27	12	100	125
Muslimer	52	35	13	100	69
Havnet i slåsskamp					
Vestlig bakgrunn	84	14	3	100	11296
Ikke-vestlig bakgrunn	80	14	7	100	124
Muslimer	57	23	20	100	69
Befunnet deg på et sted uten å huske hvordan du kom dit					
Vestlig bakgrunn	69	25	6	100	11286
Ikke-vestlig bakgrunn	76	14	10	100	125
Muslimer	60	24	16	100	68
Blitt så full at du ikke klarte å stå oppreist					
Vestlig bakgrunn	68	28	4	100	11298
Ikke-vestlig bakgrunn	66	27	7	100	124
Muslimer	62	26	12	100	69
Blitt skadet/ utsatt for en ulykke slik at du trengte legehjelp					
Vestlig bakgrunn	95	5	1	100	11309
Ikke-vestlig bakgrunn	94	5	2	100	125
Muslimer	82	12	6	100	68
Blitt utsatt for vold som ga synlige merker eller skader					
Vestlig bakgrunn	91	8	1	100	11315
Ikke-vestlig bakgrunn	90	8	2	100	123
Muslimer	78	13	9	100	69

	<i>0</i> <i>ganger</i>	<i>1-4</i> <i>ganger</i>	<i>> 4</i> <i>ganger</i>	<i>I alt</i>	<i>Antall</i>
Skadet deg selv med vilje					
Vestlig bakgrunn	92	7	1	100	11305
Ikke-vestlig bakgrunn	91	7	2	100	123
Muslimer	81	7	12	100	69
Med vilje ødelagt gjenstander/ gjort hærverk					
Vestlig bakgrunn	87	12	2	100	11279
Ikke-vestlig bakgrunn	85	8	7	100	125
Muslimer	72	16	12	100	67
Kastet opp fordi du hadde drukket for mye					
Vestlig bakgrunn	48	42	11	100	11277
Ikke-vestlig bakgrunn	49	36	15	100	124
Muslimer	50	28	22	100	68
Brukt narkotika					
Vestlig bakgrunn	91	6	4	100	11293
Ikke-vestlig bakgrunn	85	7	8	100	125
Muslimer	71	15	15	100	68

Når man tar hensyn til den ulike kjønns- og aldersfordelingen mellom gruppene, var det 2 til 4 ganger høyere risiko sammenlignet med vestlig ungdom for at muslimer som hadde drukket alkohol siste år har opplevd å havne i slåsskamp, å bli skadet eller utsatt for vold, å skade seg selv, å ha vært med på å gjøre hærverk, eller å ha brukt narkotika i forbindelse med at de har drukket alkohol.

Målt i antall personer som oppga hyppigst problematferd blir det små tall blant muslimsk ungdom (19 personer med muslimsk tro hadde brukt vold mer enn 10 ganger) og store tall blant vestlige (770 personer blant ungdom med vestlig bakgrunn hadde brukt vold mer enn 10 ganger). Målt som antall personer i et utvalg av ca 20000 ungdommer i Norge var altså hyppig problematferd mye vanligere blant de med vestlig bakgrunn. Men det er en liten gruppe blant de med ikke-vestlig bakgrunn, og spesielt muslimsk bakgrunn, som har høy risiko for problematferd. Dette bør det knyttes oppmerksomhet til ved forebygging og oppfølging selv om antall personer det angår er lite.

6 Sammenfatning

Denne undersøkelsen bekrefter stort sett tidligere funn når det gjelder alkoholbruk hos ungdom med ulik etnisk bakgrunn. Tidligere undersøkelser har funnet at ungdommer med norsk bakgrunn rapporterer om hyppigere alkoholbruk enn ungdom med minoritetsbakgrunn, og spesielt ungdom med bakgrunn i land der islam er den dominerende religionen drikker sjelden (Øia 2000, Amundsen 2005, Amundsen m. fl. 2005). Disse undersøkelsene er basert på data fra ungdom i Oslo, men det ser ut til at forskjellene mellom ungdom med minoritetsbakgrunn og den norske majoriteten også stemmer utenfor storbyen. Den muslimske ungdommen ser ut til å holde fast ved sitt restriktive syn på alkohol, selv om de i sine klasser og skoler er omgitt av ungdom med en annen bakgrunn og et annet syn på bruk av alkohol.

Det var til dels store forskjeller i foreldrenes utdanningsnivå, jobbdeltagelse, alkoholbruk og holdninger. Særlig foreldre til muslimsk ungdom har lavere utdanning og yrkesdeltagelse, drakk sjelden og var mer restriktive i sine holdninger omkring barnas alkoholbruk og hadde strengere regler. Det var ingen av de familierelaterte faktorene som kunne forklare forskjellene i alkoholbruk mellom gruppene, og vi fant at mange av de familierelaterte faktorene syntes å påvirke ungdommers bruk av alkohol uavhengig av gruppe. For eksempel fant vi klare sammenhenger mellom ungdommenes alkoholbruk og foreldrenes bruk av alkohol og holdninger til alkohol innen alle gruppene. Vi fant at de aller fleste, uansett bakgrunn, rapporterte om interesserte foreldre som involverte seg i både skole og fritid, brukte tid på ungdommen, og som både forstod dem og var glade i dem. Også her var det helt klare sammenhenger i alle grupper; de som hadde foreldre som involverte seg drakk mindre. Basert på disse dataene er det grunn til å tro at foreldre har visse påvirkningsmuligheter på ungdommers alkoholbruk, ved å redusere sitt eget alkoholbruk og å ha klare holdninger og forventninger ovenfor ungdommen.

Som i tidligere undersøkelser, fant også vi at ungdom under aldersgrensen for kjøp av alkohol likevel har tilgang på alkohol. Kildene til alkohol ser ut til å være de samme utenfor storbyen som innenfor, og det er få forskjeller m.h.t. hvordan man skaffer seg alkohol mellom de med minoritet og majoritetsbakgrunn. Det vanligste stedet for ungdom å drikke seg full uavhengig av bakgrunn, var hjemme hos andre. Den vanligste måten å skaffe seg alkohol på blant ungdomskoleelever var å ta eller stjele alkohol hjemme, og ca halvparten av de ungdommene som hadde drukket alkohol

i denne aldersgruppen hadde skaffet alkohol på denne måten. Muslimsk ungdom var et unntak. Dette viser at foreldre har et stort ansvar når de har alkohol hjemme.

Å kjøpe eller få av andre over 18 år var den vanligste metoden å skaffe seg alkohol på i de første klassetrinnene på gymnasen, men det var også en betydelig andel som hadde kjøpt alkohol på bar eller pub ved hjemsted, selv om det var relativt få som var over aldersgrensen. Også andre studier har vist at butikker og skjenkesteder er en kilde til alkohol for mindreårige, og at strengere håndheving av aldersgrensen vil kunne mindreåriges tilgang på alkohol (Rossow m. fl. 2005, Rossow m. fl. 2007) I øverste klassetrinn kunne de fleste kjøpe alkohol selv, og dette var også den vanligste måten å skaffe seg alkohol på.

Å kjøpe eller få alkohol av andre over 18 år var samlet sett den vanligste måten for ungdom uavhengig av alder å skaffe seg alkohol. Tiltak og kampanjer rettet mot voksnes holdninger til å kjøpe eller gi alkohol til ungdom under 18 år, vil kunne begrense mindreårige ungdommers tilgang til alkohol.

Majoriteten av ungdom i denne undersøkelsen uansett bakgrunn hadde ”sunnere” holdninger i forhold til alkohol, og syntes f. eks. at ungdom som ikke drikker er gode forbilder og var ikke enige i at ungdom som ikke drikker er kjedelige. Selv om alkohol fortsatt er det rusmiddelet som gir mest skader og som gir størst rusproblemer i Norge, er dette kunnskap som ikke har nådd ungdommen. Majoriteten i alle grupper mente at narkotika var et større problem enn alkohol. Måten bl.a. media fokuserer på narkotikaproblematikk, kan føre til at ungdom overvurderer og fokuserer på narkotikarelaterte problemer i forhold til alkoholens skadevirkninger (Pape m. fl. 2006).

Blant ungdom utenfor storbyen var det generelt svært få som rapporterte om problematferd. Gruppen med ikke-vestlig bakgrunn og den muslimske gruppen hadde noe høyere risiko for å rapportere enkelte typer problematferd, og dette bildet ble enda sterkere hvis vi bare ser på de som har drukket alkohol i disse gruppene. Det samme bildet vistes også for problematferd som var rapportert i forbindelse med alkoholbruk. Selv om bruk av alkohol ikke kan sies å være noe stort problem blant ikke-vestlig og muslimsk ungdom er det grunn til å merke seg at den lille andelen av disse som har drukket alkohol, har en klart høyere risiko for å også være involvert i problematferd. Også tidligere undersøkelser har funnet at

innvandrerungdom viste høyere hyppighet av kriminelle eller asosiale handlinger sammenlignet med norsk ungdom (Øia 2005).

Samlet sett beskriver informasjon fra denne undersøkelsen et utvalg av ungdom med innvandrerbakgrunn eller muslimsk tro i 8-10 klasse fra relativt små innvandrer miljøer spredt ut over i Norge. For ungdom over 16 år, gir undersøkelsen et bilde av de som fortsetter i videregående skole. Funnene er basert på et lavt antall ikke-vestlige og muslimer som har drukket og et stort antall med vestlig bakgrunn som har gjort det samme. Dette medfører at selv om det f. eks er prosentvis flere muslimer enn ungdom med vestlig bakgrunn som rapporterer problematferd i forbindelse med alkohol, så omfatter det svært få personer. Dette må man ta hensyn til ved oppfølging og generalisering av funnene.

English summary

This report presents results from a large survey among students mainly 14-19 years old living in municipalities outside big cities. Due to the size of the survey it was possible to analyse alcohol use and its consequences even in minority populations with non-western background. Three groups were studied: students with two western born parents, mainly Norwegian, (N=19460), students with two parents born in non-western countries and who were not Muslim (N=244), and students who reported to be Muslim, regardless of parent's birthplace (N=241).

There were large variations in alcohol use in the three groups. Students with western background drank more frequently than youth in the two other groups and 61 % reported to have drunk alcohol last year. Among non-western/non-Muslim 55 % had drunk alcohol last year while the figure for Muslims was 32 %. Muslim girls reported very low levels of alcohol use. Drinking to intoxication was also more common among westerners, 47 % reported such behaviour ever while comparable figures for non-western were 34 % and for Muslims 22 %. This is in accordance with studies in big cities.

The students in the age group studied are still attached to their parents and dependent on their care and support. Many family related conditions have been shown to be associated with alcohol use among adolescents. In this study most students, regardless of background, reported about parents who were interested in what they were doing, both in school and during leisure time. Parents spent time with them, understood and loved them. Students drank more alcohol the more their parents drank and the more liberal parents were regarding alcohol use in all three groups. Students with non-western and Muslim background reported lower levels of use and more strict attitudes regarding alcohol use than youth with western background.

The most common way of getting access to alcohol for the students was to get it or buy it from persons older than 18 years. Among 14-16 years olds the most common access was to pinch alcohol at home. There was no major difference between groups in how they accessed alcohol.

Regardless of background, the majority meant that use of narcotics/drugs constituted a larger problem than use of alcohol, a misconception regarding the situation in Norway.

Problem behaviour was not commonly reported by the students. Among all students, the most common misconduct was truancy (29 %). Having beaten or kicked somebody was equally common (28 %). Among Muslims who had drunk alcohol there were a larger risk of repeated misconduct (getting into fights, get injured, commit wilful plundering or use drugs) than among western students. But even though the risk was higher, the number of persons affected was small since so few Muslims drank alcohol. The number of western students exerting such behaviour was much higher even with a lower risk.

Only differences or effects which are statistically significant at the 5 % level have been referred.

Referanser

- Amundsen E.J. (2005) *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: Hva betyr innvandrerbakgrunn?* SIRUS, skriftserien nr. 5/2005.
- Amundsen, E.J., Rossow, I og Skurtveit, S. (2005) Drinking pattern among adolescents with immigrant and Norwegian backgrounds: A two-way influence? *Addiction*; 100: 1453-1463.
- Bakken, A.. (1998) *Ungdomstid i storbyen*. NOVA rapport 7/98.
- Eagly, A.H. og Chaiken, S. (1998) Attitude structure and function. In D.T. Gilbert & S. Fiske (eds.). *The handbook of social psychology*. Volume 2 (4th ed.) Boston, MA: McGraw-Hill.
- Grødem, A.S., Krange, O og Øia, T. (2006) *Fattige innvandrerbarn*. NOVA rapport 16/2006.
- Hox, J. *Multilevel Analysis. Techniques and Applications*. (2002) Lawrence Erlbaum Associates. Mahwah, New Jersey
- Kalve, T. og Allertsen, L. (2006) *Plasseringer i barnevernstjenesten. Store forskjeller i plasseringer av barn og unge – med og uten innvandrerbakgrunn*. SSB: Samfunnspeilet 4/2006.
- Kippersund, B.K, Bakken A. og Strandbu, Å.. (1998) *Oppvekstvilkår og rusmiddelbruk blant unge på Romsås*. NOVA rapport 14/98.
- Kjelvik, J. (2006) *Kompetanseløft og kostnadsvekst i helsesektoren*. SSB: Samfunnspeilet 5-6/2006.
- Klepp, K.I., Aas, H..N. og Waahlberg R.W. (1996) Opplevd tilgang på alkohol blant ungdomsskoleelever selv. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*; 116: 3132-5
- Pape, H., Storvoll, E.E. & Rossow, I. (2006): Så feil kan man ta! En studie av unge menneskers kunnskap om alkohol og narkotika. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 6: 97-109.
- Pape, H., Rossow, I., Storvoll, E.E. *Metoderapport for Skoleundersøkelsen 2004 («baseline») i tilknytning til SIRUS' evaluering av Regionsprosjektet*. www.sirus.no/cwobjekter/metoderapport_baseline.doc (Tilgang 8.3.2007) SIRUS 2007
- Rise, J., Natvig, H. og Storvoll, E.E. (2005) *Evaluering av alkoholkampanjen "Alvorlig talt"*. SIRUS rapport nr. 1/2005.

- Rossow, I. (2002) Rusmiddelbruk i Norge. *Norsk Epidemiologi*; 12 (3): 301-307.
- Rossow, I., Pape, H.. og Storvoll, E.E. (2005) Beruselsens kilder – hvordan ungdom skaffer seg alkohol. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*; 125(9): 1160-2.
- Rossow, I., Storvoll, E.E. og Pape, H. (2007) Håndheves aldersgrensen for å få kjøpt alkohol? *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*, 127(11): 1510-2.
- SIRUS (2006) Anders Bryhni (red) *Rusmidler i Norge*. SIRUS.
- Skarðhamar, T. (2006) *Like og forskjellige*. SSB: Samfunnsspeilet 4/2006
- Skretting, A.. og Bye, E.K. (2003) *Bruk av rusmidler blant norske 15-16 åring*. *Resultater fra den norske delen av de europeiske skoleundersøkelsene – ESPAD 1995, 1999 og 2003*. SIRUS rapport nr. 5/2003.
- SSB 2007 <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>
- SSB 2007 <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/arkiv/tab-2005-05-26-11.html>
- Stene, R.J. (2004) *Mange – men færre – ofre*. SSB: Samfunnsspeilet 3/2004
- Stene, R.J. (2005) *Levekårsundersøkelsene 1997-2004: I familiefasens vold*. SSB: Samfunnsspeilet 6/2005.
- Stene, R.J. (2006) *Ikke mer utsatt – men flere tatt*. SSB: Samfunnsspeilet 5-6/2006
- Storvoll, E.E. og Krange, O. (2003) *Osloungdom og rusmiddelbruk – Utbredelse og muligheter for forebygging*. NOVA rapport 26/03.
- Storvoll, E.E. & Pape, H. (2007) *Ungdom, foreldre og rus*. I: Wichstrøm, L. & Kvaalem, I.L.(red) *Ung i Norge: Psykososiale utfordringer*, s. 161-172
Oslo, Cappelen Akademisk forlag
- Strand, B.H. og Steiro, A. (2003) Alkoholbruk, inntekt og utdanning i Norge 1993-2000. *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*; 123(20): 2849-53.
- Øia, T. (2000) *Innvandrerungdom – marginalisering og utvikling av problematferd*. NOVA rapport 3/00
- Øia, T. (2003) *Innvandrerungdom kultur, identitet og marginalisering*. NOVA rapport 20/03

Øia, T. (2005) *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. NOVA rapport 20/05

Øia, T. (2007) *Ung i Oslo – Levekår og sosiale forskjeller*. NOVA rapport 6/07

Østhus, S. (2005) *Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken – en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og fram til i dag*. SIRUS rapport nr. 3/2005.

Sirus rapporter

Følgende rapporter er utkommet i denne serien:

- 1/2001. Horverak, Øyvind, Sturla Nordlund og Ingeborg Rossow: *Om sentrale deler av norsk alkoholpolitikk*. 48 s. Oslo 2001.
- 2/2001. Axelsen, Niels Kristian: *Skjenking i grenseland. Strategier, tiltak og lovgivning mot økonomisk kriminalitet i skjenkesteder i de nordiske land*. 119 s. Oslo 2001.
- 3/2001. Watten, Reidulf og Helge Waal: *Avrusing: Fra vilje til medisin. Avrusingsstradisjonene i Norge belyst gjennom en forundersøkelse av ultrarask opioidavrusing (UROD)*. 62 s. Oslo 2001.
- 4/2001. Lund, Ingeborg: *Fra monopol til konkurranse. Restaurantbransjen og alkoholleverandørene etter EØS-avtalen*. 81 s. Oslo 2001.
- 1/2002. Ugland, Trygve: *Policy Re-Categorization and Integration. Europeanization of Nordic Alcohol Control Policies*. (Publisert i samarbeid med ARENA. ARENA-report No 3/2002) 254 s. Oslo 2002.
- 2/2002 Horverak, Øyvind: *Selvbetjente vinmonopolutsalg. En evaluering*. 85 s. Oslo 2002
- 3/2002 Hauge, Ragnar og Reidun Johanne B. L. Lohiniva: *Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholloven i 1997*. 165 s. Oslo 2002.
- 4/2002 Johansen, Nicolay B.: *Tillit og svik i narkomiljøet*. 208 s. Oslo 2002.
- 1/2003 Berg, Elin: *Sambandlingens monolog. En studie av interaksjon mellom klienter med innvandrerbakgrunn og ansatte i tiltaksapparatet for rusmiddelmissbrukere*. 116 s. Oslo 2003.
- 2/2003 Lund, Ingeborg & Sturla Nordlund: *Pengespill og pengespillproblemer i Norge*. 128 s. Oslo 2003.
- 3/2003 Melberg, Hans Olav & Øyvind Omholt Alver: *Rus og psykiatri i inntektsystemet for kommunene*. 94 s. Oslo 2003.

- 4/2003 Melberg, Hans Olav, Grethe Lauritzen & Edle Ravndal: *Hvilken nytte, for hvem og til hvilken kostnad? En prospektiv studie av stoffmisbrukere i behandling*. 163 s. Oslo 2003.
- 5/2003 Skretting, Astrid & Elin K. Bye: *Bruk av rusmidler blant norske 15-16 åringer. Resultater fra den norske delen av de europeiske skoleundersøkelsene - ESPAD, 1995, 1999, 2003*. 62 s. Oslo 2003.
- 1/2004 Holth, Per & Elin K. Bye: *B Evaluering av 'Ansvarlig Vertskap' i Bergen 2000-2003*, 80 s. Oslo 2004.
- 2/2004 Alver, Øyvind Omholt, Anne Line Bretteville-Jensen & Oddvar Kaarbøe: *Rusreformen – Noen grunnlagsdata om organisering og finansiering*. 62 s. Oslo 2004.
- 3/2004 Horverak, Øyvind: *Da Vinmonopolet kom til Trysil. En evaluering*. 115 s. Oslo 2004.
- 4/2004 Alver, Øyvind Omholt: *Om pris og etterspørsel etter alkohol i Norge*. 65 s. Oslo 2004.
- 1/2005 Rise, Jostein, Henrik Natvig & Elisabet E. Storvoll: *Evaluering av alkoholkampanjen 'Alvorlig talt'* 128 s. Oslo 2005.
- 2/2005 Amundsen, Ellen J., & Robert Lalla: *Narkotikasituasjonen i kommunene. Resultater fra årene 2002 og 2003* 44 s. Oslo 2005.
- 3/2005 Østhus, Ståle: *Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken – en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden 1962 og fram til i dag* 120 s. Oslo 2005.
- 4/2005 Bretteville-Jensen, Anne Line: *Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidle. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004*. 176 sider. Oslo 2005.
- 5/2005 Solbakken, Bjørn H., Lauritzen, Grethe & Lund, Marte K. Ødegård: *Barn innlagt sammen med foreldre som er i behandling for rusmiddelproblemer*. 124 sider. Oslo 2005.

- 6/2005 Berg, Frid Fjose & Anne Line Bretteville-Jensen *Ungdoms etterspørsel etter alkohol En empirisk analyse basert på intervjudata 1990-2004*. 58 sider. Oslo 2005.
- 1/2006 Solbakken, Bjørn H. & Grethe Lauritzen *Tilbud til barn av foreldre med rusmiddelproblemer*. 150 sider. Oslo 2006.
- 2/2006 Olsen, Hilgunn & Astrid Skretting *Ingen enkle løsninger: evaluering av Tiltaksplane for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum*. 166 sider. Oslo 2006.
- 3/2006 Nøkleby, Heid & Grethe Lauritzen *Rusmiddelmisbruk og spiseforstyrrelser. Sammenfall og sammenbenger. En litteraturstudie*. 165 sider. Oslo 2006.
- 4/2006 Buvik, Kristin & Bergljot Baklien *Skal det være noe mer for vi stenger? – evaluering av Ansvarlig vertskap i Trondheim*. 113 sider. Oslo 2006.
- 5/2006 Bretteville-Jensen, Anne Line & Ellen J. Amundsen *Omfang av sprøytemisbruk i Norge* 83 sider. Oslo 2006.
- 1/2007 Snertingdal, Mette Irmgard *Kalkulerende kjeltringer eller offer for omstendighetene? En kvalitativ studie av heroinomsetningens utvikling og aktører*. 140 sider. Oslo 2007.
- 2/2007 Horverak, Øyvind & Elin K. Bye *Det norske drikkemønsteret. En studie basert på intervjudata fra 1973-2004* 245 sider. Oslo 2007.

SIRUS skriftserie

Følgende skrifter er utkommet i denne serien:

- 1/2002 Brofoss, Knut og Julia Ferkis (redaktøren): *Alcohol Policy – Epidemiology – Primary Health Care* 161 s. Oslo 2002.
- 1/2004 Lund, Karl Erik og Jostein Rise: *Mediekampanje om røykfri serveringssteder våren 2004*. 36 s. Oslo 2004.
- 2/2004 Lund, Marianne og Rita Lindbak: *Tall om tobakk 1973-2003*. 39 s. Oslo 2004.
- 1/2005 Hetland, Hilde og Leif Edvard Aarø: *Hva kan forbedres i VÆR røykFRI-programmet? Intervjuer med elever, lærere og rektorer*. 59 s. Oslo 2005
- 2/2005 Hetland, Jørn og Leif Edvard Aarø: *Røykevaner, holdninger til innføringen av røykfrie serveringssteder og opplevelse av håndhevingsproblemer i serveringsbransjen – en prospektiv undersøkelse*. 76 s. Oslo 2005.
- 3/2005 Hetland, Jørn og Leif Edvard Aarø: *Røykfrie serveringssteder: Luftkvalitet, helse og trivsel blant ansatte i serveringsbransjen*. 46 s. Oslo 2005.
- 4/2005 Lund, Karl Erik: *Tobakksavgiften som helsepolitisk styringsinstrument*. 60 s. Oslo 2005.
- 5/2005 Amundsen, Ellen Johanna: *Alkohol- og tobakksbruk blant ungdom: hva betyr innvandrerbakgrunn?* 92 s. Oslo 2005.
- 6/2005 Larsen, Elisabeth, Marianne Lund og Karl Erik Lund: *Evaluering av helseadvarslene på tobakkspakke*. 34 s. Oslo 2005.
- 1/2006 Lund, Karl Erik: *Innføring av røykfrie serveringssteder i Norge. Konsekvenser for omsetning, besøksfrekvens, trivsel og etterlevelse*. 121 s. Oslo 2006

- 2/2006 Lund, Karl Erik: *The introduction of smoke-free hospitality venues in Norway. Impact on revenues, frequency of patronage, satisfaction and compliance.* 110 s. Oslo 2006
- 3/2006 Larsen, Elisabeth, Karl Erik Lund & Jostein Rise: *Evaluering av tobakkskampanjen "Røyken tar pusten fra deg".* 116 s. Oslo 2006
- 4/2006 Larsen, Elisabeth, Jostein Rise & Pål Kraft: *En evaluering av tobakkskampanjen "Hver eneste sigarett skader deg".* 53 s. Oslo 2006
- 1/2007 Melberg, Hans Olav: *Hvor mye betyr tobakksprisen for endringer i tobakksforbruket? Utviklingen i pris og forbruk i Norge mellom 1985 og 2005.* 29 s. Oslo 2007
- 2/2007 Lund, Karl Erik (redaktør): *Grunnlaget for allmennhetens oppfatning om risiko ved sigarettøyking i 1950- og -60 årene i Norge* 240 s. Oslo 2007

Rapportene og skriftene kan bestilles fra instituttet. Noen skrifter ligger også tilgjengelig på hjemmesiden www.sirus.no

